

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ
Ս Ր Ք Ա Ջ Ա Ն Պ Ա Տ Մ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Ի Պ Է Տ Ա Կ Պ Ր Ո Յ Յ Յ

Ս. Մ. Գ Ա Ր Ա Կ Ա Շ Ե Ա Ն

Կ Ո Ս Ա Ն Գ Ե Ն ՈՒ Պ Օ Լ Ի Ս
Տ Պ Ա Գ Ր ՈՒ Թ Ի Ի Ն Ե Գ Ա Վ Ա Ֆ Ե Ա Ն

Ք Ե 7 3

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Ս. ԳՐՈՑ

Ի ՊԵՏՍ ԴՊՐՈՑԱՑ

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՅԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ

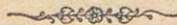
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ԳԱՎԱՅԵԱՆ

— 1873 —

LS 457

Սորբ Գրոց պատմութիւնը շիրտի դաստաւ է Գորո-
ցական ոռանսնց կարգը , ոչ միայն իբրև աշխարհիս ամե-
նեն հին եւ երանելի ազգի մը պատմութիւն , այլ եւ մա-
նասնց կրօնական նկատմամբ : Հին եւ Նոր կտակարա-
նաց պատմութիւնն Աստուծոյ ժողովորդին կամ եկեղեցոյն
պատմութիւնն ըլլալով , պետք չէ որ անմատչելի մնայ ա-
նունց , որ 'ի տղայութեան պիտի կրթնոյն քրիստոնէական
ոռանսն վեջ , որ եկեղեցոյ ոռանսն է : Առանց գիտնալո
Սորբ գրոց պատմութիւնը , ոչ միայն արտաքին եւ ազ-
գային պատմութեան մեջ շատ տեղեր , այլեւ քրիստոնէա-
կան վարդապետութիւնն անգամ անհիմանաչի կ'ըլլայ տղոց ,
եւ շատ քրիստոնէական հասարակիք եւ պարտաւորութիւն
նորազ կարեւոր եւ անօգտու պիտի թնոյն անունց :

Այս դասագիրքը կը պարունակէ Հին եւ Նոր կտակա-
րանին պատմութեան ամենեն կարեւոր մասերը , եւ ջա-
նացողս է ըստ կարի ամփոփ եւ դիտորոշանելի ընել տղոց ա-
նոր դասերը պարզութեամբ եւ համառօտութեամբ : Ոչ ամկաւ
գոռարմաչի պիտի ընեն այս ոռանսն տղոց՝ ութմանի ջախ
պատկերներ որ այս գրքիս մեջ կը գտնուին :

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Ն Ա Խ Ա Գ Ի Տ Ե Լ Ի Ք

ՀԱՐՑՈՒՄ . Սուրբ գեղբ ըսելով ինչ կը հասկըցուի :

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ . Սուրբ գեղբ ըսելով կը հասկցուին Հին և Նոր Կտակարանները , որ Աստուածաշունչ ալ կը կոչուին , քանզի Մարդարէք և Առաքեալք գրեցին այս գիրքերն Աստուծոյ ազդեցութեամբը :
Հ. Ինչո՞ւ համար Կտակարան կ'ըսուին :

Պ. Կտակարան կ'ըսուին , քանզի Աստուծոյ իր ժողովուրդին հետ ըրած կտակը , այսինքն պայմանները և խոստումները կը պարունակեն :

Հ. Ար՞ո՞նք են Աստուծոյ ժողովուրդը :

Պ. Աստուծոյ ժողովուրդն էին հին ատենը Հրէոյ , և նոր ատենն մասնաւոր կերպով Աստուծոյ ժողովուրդը կամ եկեղեցին կը կոչուին ճշմարիտ Քրիստոնէսոյ :

Հ. Հրէից պատմութիւնը Սուրբ Գրոց ո՞ր մասին մէջ է :

Պ. Հրէից պատմութիւնը Հին Կտակարանին մէջ է :

Հ. Նոր Կտակարանն ի՞նչ կը պատմէ :

Պ. Նոր Կտակարանը կը պատմէ Քրիստոսի

պատմութիւնը և Առաքելոց ձեռքով հիմնուած առաջին քրիստոնէական եկեղեցւոյն պատմութիւնը :

ՄԱՍՆ Ա.

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Հին կտակարանին պատմութիւնը քանի՞ գրութիւնով ժամանակ կը բաժնուի :

Պ. Հին կտակարանին պատմութիւնը կը բաժնուի Վեց գլխաւոր ժամանակ .

Ա. Աշխարհիս ստեղծումէն մինչեւ Ջրհեղեղ :

Բ. Ջրհեղեղէն մինչեւ Աբրահամու կոչումը :

Գ. Աբրահամու կոչումէն մինչեւ Իսրայելացւոց Եգիպտոսէ ելլելը :

Դ. Եգիպտոսէ ելքէն մինչեւ Հրէից Թագաւորութեան սկիզբը :

Ե. Հրէից Թագաւորութեան սկիզբէն մինչեւ Բաբելոնի գերութիւնը :

Զ. Բաբելոնի գերութեանէն մինչեւ Քրիստոսի գալուստը :

Ա. ԺԱՄԱՆԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՍՏԵՂԵՄԱՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՋՐՀԵՂԵՂ
4004-2348 ՆԱԽ ՔԱՆ ԶՔՐԻՍՏՈՍ

Հ. Այս ժամանակին գլխաւոր գէպքերը ո՞րոնք են :

Պ. Այս ժամանակին գլխաւոր գէպքերն են՝

1. Աշխարհի ստեղծումը .

2. Մարտան սկիզբը .

3. Եգիպտոսացւոց Եգիպտոսէ ելքը .

4. Մարտոց ստեղծումը :

1. ԱՇԽԱՐՀԻ ՍՏԵՂԵՄԱՆԷՆ 4004 Ն. Ք. ԶՔՐԻՍՏՈՍ

Հ. Աշխարհս ո՞վ ստեղծեց :

Պ. Աստուած ըստեղծեց աշխարհս ոչքնչէ իւր խօսքովը , բայց չուզեց որ մէկէն ստեղծէ , այլ հետոյհետ ստեղծեց զայն :

Հ. Աստուած ո՞րչափ ստեղծեց աշխարհս :

Պ. Աստուած Վեց օրուան մէջ ստեղծեց աշխարհս հետեւեալ կարգով :

Առաջին օրը ստեղծեց լոյսը : Երկրորդ օրը՝ երկնի հաստատութիւնը , այսինքն երկիրս պատող երկինքը :

Երրորդ օրը ըստը ցամաքն զարեց , և հրամայեց ցամաքին որ դռնէր և ծառեր յառաջ բերէ :

Չորրորդ օրը ստեղծեց լուստարները , այսինքն՝ արեգակը , լուսինն ու աստղերը :

Հինգերորդ օրը ստեղծեց յոսիքն ու խաղանները :
Վեցերորդ օրը ստեղծեց ամեն տեսակ շրթ-
քանիներ և սողաններ , ամենէն ետքը ստեղծեց
ՄԱՐԳԸ :

Հ. Աստուած մարդն ինչպէս ստեղծեց :

Պ. Աստուած մարդը ստեղծեց հողէ , բայց ա-
նոր տուաւ բանական և անմահ հոգի որով մարդս Աս-
տուծոյ պատկերն նման եղած կ'ըսուի :

Հ. Աստուած քանի մարդ ստեղծեց :

Պ. Աստուած ստեղծեց նախ զԱդամ հողէն , և
ետքը անոր մէկ կողէն շինեց զԵւա : Ադամ և
Եւայ մեր նախնիներն են , այսինքն՝ բոլոր մար-
դոց ստանի հայրը և մայրը :

Հ. Աստուած վեց օրուան մէջ ամեն բան ըս-
տեղծելէն ետքը ինչ ըրաւ :

Պ. Աստուած վեց օրուան մէջ բոլոր արարած-
ները ստեղծելէն ետքը , եօթներորդ օրը սուրբ
ըրաւ , այսինքն պատուիրեց որ այն օրը մարդիկ
աշխարհային գործերէ դադարելով , հանգստեամբ և
բարեպաշտութեամբ անցունեն : Այս օրը մեր հիմա-
կուան կերակն է :

2. ՄԱՐԿՈՒՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Հ. Աստուած զԱդամ և Եւա ստեղծելէն ետ-
քը զանոնք ուր դրաւ և անոնց ինչ պատուէր
տուաւ :

Պ. Աստուած զԱդամ և Եւա ստեղծելէն ետ-
քը զանոնք գեղեցիկ պարտեզի մը մէջ դրաւ որ

դրսիս կը կոչուի , և անոնց հրաման տուաւ այն
պարտեզին բոլոր պտուղներէն ուտել , միայն
ծառի մը պտղէն պատուիրեց չուտել մահ
ապառնալով :

Հ. Ադամ և Եւա Աստուծոյ այս պատուէրը
պահեցին :

Պ. Այ. Սատանան օձի կերպարանքով խորեց
զԵւա ըսելով Թէ , եթէ այն ծառին պտուղէն
ուտեն , աստուած պիտի ըլլան : Եւա հաւատա-
լով անոր խօսքին այն պտուղէն կերաւ , Ադա-
մայ ալ տուաւ , ան ալ կերաւ :

Հ. Ադամայ և Եւայի այս անհնազանդութեա-
նը համար Աստուած անոնց ինչ ըրաւ :

Պ. Աստուած պատիժ տուաւ Ադամայ որ իր
կրեպին քրտաքն օտակ իր հայրը , Եւայի ալ Թէ
ցաւով ծնանի , և ըսաւ Թէ հող էին և հող քանան :
Սյապէս Աստուած մահկանացու ըրաւ զանոնք
որ անմահ պիտի ըլլային , եթէ այն անհնազան-
դութիւնն ըրած չըլլային : Ադամայ և Եւայի
պատժոյն հաղորդ եղաւ անոնց բոլոր սերուն-
դը , այսինքն բոլոր ժողովոյն սոգը :

Հ. Ադամայ և Եւայի պատիժը մինակ մարմ-
նաւոր էր :

Պ. Այ , նաեւ հոգեւոր էր , այսինքն իբր մեղա-
ւոր զրկուեցան անոնք շաւ հոգեւոր շնորհներէ
և յանդիմանական երանութենէն , մինչեւ որ ՔՐԻՍՏՈՍ Աս-
տուծոյ Արդին եկաւ վրէժել զմարդիկ , և հիմա
անոր հաւատացող բարեպաշտ բրիտանեացիք
կրնան արայութեան խառնիք ըլլալ :

Հ. Մեր նախածընողք իրենց անկումէն ետքը ի՞նչ եղան :

Պ. Դրախտէն դուրս վաճառուելով, սկսան աշխատութեամբ իրենց ապրուստը հագալ :

3. ԵՂԱՅՐԱՍՊԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ 3875 Ն. Ք. ՋՔՐ.

Հ. Ադամ և Եւայ դրախտէն մերժուելէն ետքը ի՞նչ դժբախտութիւն ունեցան :

Պ. Անոնք երկու որդի ունեցան, Կանի և Աբել: Կայէն մշակ էր, իսկ Աբել՝ հովիւ: Երկուքն ալ Աստուծոյ պարտաբան մատուցին: Աբելի պատարագն ընդունելի եղաւ Աստուծոյ, և Կայէն ասոր համար նախանձեւելով իր եղբօրը՝ զանի դաշար տարաւ և սպաննեց: Աստուած անիծեց զԿայէն անոր այս անօրէնութեանը համար, և վերջապէս ըսկաննուեցաւ Կայէն իւր թոռնէն սխալմամբ:

Հ. Ադամ և Եւայ ուրիշ որդի ունեցան:

Պ. Փոխանակ Աբելի Աստուած անանց ուրիշ

որդի մը տուաւ որ կոչեցաւ Սեթ. և Ադամ 930 տարի ապրելով մեռաւ: Անատեն մարդիկ շատ երկար կ'ապրէին:

4. ՄԱՐԴՈՅ ԱՊԱԿԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Ադամայ զաւկները բազմանալով ի՞նչ եղան:

Պ. Ադամայ զաւկներուն մեծ մասը ար և ու խարհաւէր մարդիկ եղան. մինակ Սեթայ ցեղը մընաց Բաբելոնը: Աստուած աշունչը Աստուծոյ կը կոչէ այս բարեպաշտ ցեղը, իսկ միւս աշխարհասէրները և չարերը կը կոչէ Արդի մարդիկ:

Հ. Արդիք Աստուծոյ կոչուածներուն մէջ ուրոնք կը յիշուին յանուանէ:

Պ. Արդիք Աստուծոյ կոչուածներուն մէջ յանուանէ կը յիշուին,

1. Ենոք որ 365 տարի ապրելէն ետքը, Աստուծոյ շատ հաճելի ըլլալով կենդանւոյն վերացաւ:

2. Մաթուսալայ որ 969 տարի ապրեցաւ. մարդոց մէջ ամենէն երկայնակեացն աս է:

3. Նոյ որ իր բարեպաշտութեանը համար իր զաւկներովը ջրհեղեղէն աղատեցաւ:

Հ. Արդիք մարդկան ըստուածներուն մէջ երեւելիները որոնք են:

Պ. Ասոնց մէջ իբրեւ երեւելի կը յիշուի Ղաֆէ, Կայէնի թոռը, աս է որ սխալմամբ սպաննեց զԿայէն: Ղամբայ որդիքը մարտի և հարստի մարդիկ էին: Յիշու հնարեց երաժշտու-

Թիւնը , Թոբէլ՝ դարբնու Թիւնը , Թորեայ քոյրը
Նոյեմ՝ Հնարեց ստայնանկու Թիւնը :

Բ. ԺԱՄԱՆԱԿ

ՋՐՀԵՂԵՂ ԵՆ ՄԻՆՁՆԻ ԱՐԲԱՀԱՄՈՒ ԿՈՉՈՒՄԸ

2348-1921 Ն. Բ. ԶՔՐԻՍՏՈՍ

Հ. Այս Ժամանակին երեւելի դէպքերն որոնք
են :

Պ. Այս Ժամանակին երեւելի դէպքերն են՝

1. Զրհեղեղ ու 2. Աշտարակ շինութիւնը :

1. ՋՐՀԵՂԵՂ 2348 Ն. Բ. ԶՔՐԻՍՏՈՍ

Հ. Բարի և չար մարդոց վերջն ի՞նչ եղաւ :

Պ. Ինչպէս սովորաբար կ'ըլլայ , բարիները չա-
րերուն օրինակին հետեւելով ապականեցան ,
մինակ Նոյ մնաց արդար իր ընտանեօքը : Եւ
Աստուած տեսնելով մարդոց ապականու Թիւնը
Զրհեղեղ Քնքոյ զանոնք , Նոյ միայն ազատեցաւ :

Հ. Նոյ ի՞նչպէս ազատեցաւ Զրհեղեղէն :

Պ. Նոյ Աստուծոյ հրամանաւը ստացան (նաւ)
մը շինեց , և երբ Զրհեղեղը սկսաւ , Նոյ իր
կնոջմով , երեք որդիներովը և անոնց կիներովը ,
ամէն տեսակ կենդանիներէ ալ մէյմէկ և աւելի
զոյգ հեան առնելով տապանը մտաւ : Քառա-
սուն օր և քառասուն գիշեր անձրեւ գալով
ջուրը երկրիս վրայ այնպէս բարձրացաւ որ տա-

պանէն դուրս մնացող բոլոր մարդիկ և անա-
տունք մեռան :

Հ. Զրհեղեղը դարբելէն ետքը Նոյ ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Զրհեղեղը դար-
բելէն եւ ջուրերը
քիչ մը ցամքելէն
ետքը , Նոյի տա-
պանը Հայաստանի Ա-
ջարտ լեռան վրայ
նստաւ , և վերջա-
պէս երկիրն աղէկ
մը ցամքելէն ետքը
Նոյ բոլոր իր հետը

եզոզներով տապանէն ելաւ , և շնորհակալու-
թեան համար Աստուծոյ պատարագ (զոհ) մա-
տոյց : Աստուած ընդունեց Նոյի պատարագը ,
և խոտոացաւ այլ եւս Զրհեղեղ չընել , և իր այս
խոտամանը նշան տուաւ աղէր (ծերանի գօտին)
որ անձրեւի ատեն շատ անգամ ամպերուն վը-
րայ գոյնզգոյն կ'երեւայ :

Հ. Նոյի որդւոց անունները որոնք են :

Պ. Նոյի որդւոց անուններն են՝ Սեմ , Բամ և
Յօբէլ : Ասոնց ամէն մէկը բազմանարով մեծա-
մեծ ազգեր եղան , զոր օրինակ Հրեաները Սեմէն
են , Հայերը՝ Յարեթէն :

Հ. Քամի համար ի՞նչ կը պատմուի :

Պ. Կը պատմուի թէ Նոյ տապանէն ելլելէն
ետքը այգի տնկեց , անոր խաղողէն գինի շինեց ,
և գինւոյ զօրութիւնը չգիտնալով՝ անկէ այն-

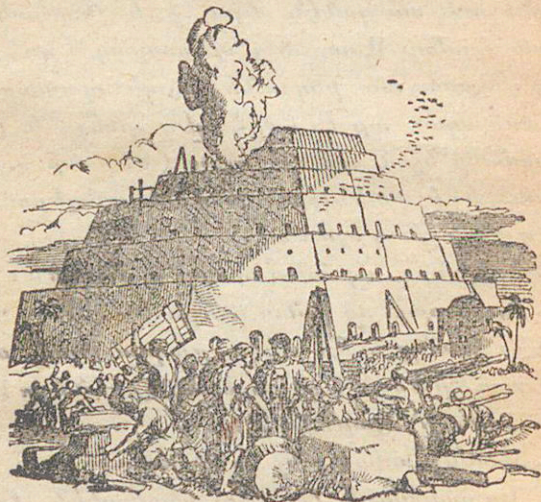
չափ խմեց որ գինովնալով մերկ պառկեցաւ :
Քամ իր հայրն այնպէս տեսնելով գնաց պատ-
մեց միւս եղբայրներուն խնդրալով, անոնք լաթ
մը առնելով և ետեւ ետեւ երթալով ճաճկե-
ցին իրենց հօրը մերկութիւնը : Երբ նոյ գինո-
վութենէն սթափելով խմոցաւ եղածը, անիճեց
գՔամ, իսկ Սեմն ու Յարեթը օրհնեց :

Հ. Նոյ օրջտփ ատեն ապրեցաւ :

Պ. Նոյ ջրհեղեղէն ետքը 350 տարի ալ ապրե-
լով, 950 տարուան մեռաւ :

ԱՇՏԱՐԱԿԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ ԿՍՄ ԼԵՁՈՒՍՅ ԻՍՈՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

2247 Ն. Ք. ԶՔՐԻՍՏՈՍ

Հ. Նոյի զաւկները բազմանալով ի՛նչ բրին :

Պ. Նոյի զաւկները բազմանալով, Հայաստանի

կողմէն գէպ ՚ի հասաւ եկան Սեփար կոչուած տե-
ղը : Հոն ազդեցին շատ բարձր աշտարակ մը շինել
իրենց անուն ընելու համար : Ան ատեն բոլոր
մարդիկ մէկ լեզու կը խօսէին : Աստուած չհա-
ձելով մարդոց աշտարակ շինելու ամբարտաւան
խորհուրդին, խառնակեց անոնց լեզուն, այն-
պէս որ անոնք իրար չհամկնալով սկսան ցրը-
ուիլ երկրիս երեսին վրայ :

Աշտարակաշինութեան տեղը Բաբել կոչուեցաւ
որ խառնակութեան ըսել է :

Հ. Մարդիկ երկրիս երեսին վրայ ցրուելով
ի՛նչ եղան :

Պ. Մարդիկ երկ իս երեսին վրայ ցրուելով,
սկսան կամաց կամաց մոռնալ զԱստուած, և
կռապաշտութեան մէջ ինկան : Այլեւայլ բռու-
նաւոր մարդիկ սկսան թագաւորութիւններ հաս-
տատել, ասոնցմէ մէկն էր Քամաց Թուր Ներ-
ովթ որ Բաբելոնի մէջ հաստատեց իր թագա-
ւորութիւնը :

Գ. ԺԱՄԱՆԱԿ

ԱՔՐԱՀԱՄՈՒ ԿՈՁՈՒՄԷՆ ՄԻՆՁԵՒ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ

ԵԳԻՊՏՈՒՆ ԵԼՔԸ 1921 - 1491 Ն. Ք. ԶՔՐ.

Հ. Աբրահամու կոչումն ըսելով ի՛նչ կը հաս-
կըցուի :

Պ. Աբրահամու կոչումն ըսելով կը հասկըցուի
անոր Աստուծոմէ կանչուիլը : Աստուած մարդոց

կուսաբաշտութիւնը տեսնելով ուզեց իրեն հա-
մար սարսափաշու ժողովուրդ մը ունենալ երկրի
վրայ : Ուստի Աբրահամին երեւնալով ըսաւ ,
Քու հօրդ տունէն ել , և դնա ուր որ քեզի պի-
տի ցուցնեմ . քեզ ձե՞ծ աչք պիտի ընեմ , և բոլոր
ազգերը քեզմով պիտի օրհնուին :

Հ. Այս խօսքերն ի՞նչ կը նշանակեն :

Պ. Այս խօսքերը կը նշանակեն թէ մեր Փրկի-
չը Քրիստոս Աբրահամի ցեղէն աշխարհք պիտի
գար :

Հ. Աբրահամի ցեղը ո՞րն է :

Պ. Աբրահամի ցեղը Ժարձաւորապէս Հրեայք են ,
իսկ հօգեւորապէս՝ բոլոր ճշմարիտ հասարակութ : Այս
պատճառաւ Աբրահամ Հասարակեց հայրը կը կոչ-
ուի :

Հ. Աբրահամ ի՞նչպէս ազգ եղաւ :

Պ. Աբրահամ Աստուծոյ հրամանին համեմատ
իր հայրենիքէն , Քաղդէացոց Ուր քաղքէն ել-
լելով իր ընտանեօքը և իր եղբօրորդւոյն Ղովտայ
ընտանեօքը եկաւ Քանանացոց երկիրը , զոր
Աստուած անոր ցեղին Ժարձաւորութեան տալ խոստա-
ցաւ , և հին սկսաւ բաղմնալ :

Հ. Աբրահամ և Ղովտ ի՞նչ ըրին Քանանաց-
ոց երկիրը :

Պ. Աբրահամ և Ղովտ սովի մը պատճառաւ
Եգիպտոս ճամբորդութիւն ընելէն ետքը , երբ
նորէն Քանանացոց երկիրը դարձան , Ղովտ
անկէ բաժնուելով Սողոմի երկիրը դնաց , քան-
զի երկուքն ալ շատ ոչխարներ և անասուններ

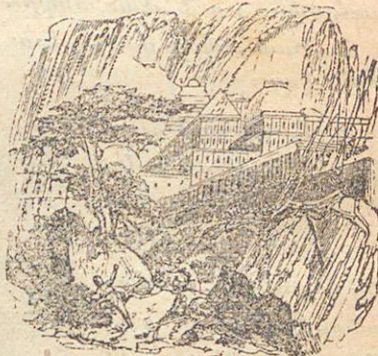
ունէին , և անոնց հովիւներուն մէջանդ կռի-
ւը պատահէր : Ան տեսնուան մարդոց մեծ հա-
րըստութիւնը ոչխարներ և անասուններ էին :

Հ. Ղովտին ի՞նչ պատահեցաւ Սողոմի երկրին
մէջ :

Պ. Անգամ մը չորս թագաւորներ Սողոմացոց
վրայ դարով յաղթեցին անոնց և ժողովուրդը գե-
րի տարին , Ղովտ ալ մէկտեղ . բայց Աբրահամ
խմանալով զայս՝ այն թագաւորներուն վրայ յար-
ձակեցաւ և ազատեց զՂովտ և անոր ընտանիքը :
Աբրահամ թագաւորի պէս մարդ մըն էր , շատ
մարդիկ ունէր իրեն հետ : Երբ Աբրահամ ետ
կը դառնար , հանդիպեցաւ Մելքիսեղեկ անուն
Ասարսափաշար բահմայի մը և անոր դասնորդ տուաւ :
Այս Մելքիսեղեկ քահանան ալ օրինակ էր Քրիս-
տոսի , ճշմարիտ Քահանայապետին (Եբր . Գ . 15) :

Հ. Սողոմացիք ի՞նչպէս մարդիկ էին :

Պ. Սողոմացիք շատ
չար մարդիկ էին , և
Աստուած ուզելով
զանոնք պատժել
Ղովտին հրամայեց
որ իր ընտանեօքը
Սողոմացոց մէջէն
ելլէ : Ղովտ ելլելէն
ետքը Աստուած Սո-
ղոմ և Գոմոր քաղաք-
ներուն վրայ երկինքէն կրակ տեղաց (1828 նախ
քան զՔրիստոս) :

Հ. Աբրահամ չիմացաւ Սողոմոնայ կործանումը :
 Պ. Երեք հրեշտակ Աստուծոյ կողմանէ գալով
 անոր իմացուցին որ Աստուած պիտի պատժէր
 Սողոմոնայիները . Աբրահամ աղաչեց Աստուծոյ
 ներքէլ Սողոմոնայուց և Գոմորայուց , և Աստուած
 պիտի ներէր անոնց , եթէ ասոր արդար գտնուէր
 անոնց մէջ :

Հ. Աբրահամ որդի ունէր :

Պ. Աբրահամ իսկապէս անուն որդի մը ունէր իր
 Հաբար անուն աղախնէն , քանզի անոր բուն կի-
 նը Սառա ամուլ էր : (Ան տառն Աստուած մար-
 դոց հրաման տուած էր մէկէ աւելի կին ունե-
 նալ :) Աբրահամին եկող այն երեք հրեշտակներն
 աւետիս տուին Աբրահամու թէ որդի մը պի-
 տի ունենար իր բուն կնոջմէն Սառայէն : Եւ
 արդարեւ Սառա , թէպէտ ծեր էր , որդի մը
 ունեցաւ , որ իսահակ կոչուեցաւ , և եղաւ Աբ-
 րահամու բուն ժառանգը :

Հ. Իսահակայ վրոյ յիշուելու արժանի ի՞նչ
 բան կայ :

Պ. Աբրահամ շատ
 կը սիրէր զԻսահակ ,
 և Աստուած ա-
 նոր հնազանդութիւ-
 նը փորձելու համար
 անոր (1872 ն. ք. զՔ.)
 հրամայեց իր որդին
 զոհել : Աբրահամ
 իսկոյն հնազանդեցաւ , և առանձին տեղ մը տա-

րաւ զԻսահակ զոհ մատուցանելու , բայց Աստ-
 ուած չթողուց , և անոր տեղ ոչխար մը զոհել
 տուաւ : Իսահակ օրինակ էր Քրիստոսի որ խա-
 չին վրայ զոհուեցաւ մարդոց փրկութեանը հա-
 մար :

Հ. Այս դէպքէն ետքը ի՞նչ պատահեցաւ :

Պ. Այս դէպքէն քիչ ժամանակ ետքը Սառա
 մեռաւ (1860 ն. ք. զՔ.) 127 տարեկան : Աբրա-
 համ մինչեւ անատեն ափ մը գետին չունէր
 Քանանացուց մէջ , անոր անթիւ հօտերը բաց
 տեղեր կ'արածուէին : Երբ Սառա մեռաւ , Աբ-
 րահամ Քանանու երկրին ազգերուն մէկէն , Քե-
 տացիներէն գերեզմանի համար Մակիիբեայի դաշ-
 տը գնելով հոն այրի մը մէջ թաղեց զՍառա :

Հ. Սառայի մահուանէն ետքը Աբրահամ ի՞նչ
 ըրաւ :

Պ. Սառայի մահուանէն ետքը Աբրահամ ու-
 զեղով կարգել զԻսահակ , և չուզելով աղջիկ առ-
 նել Քանանացիներէն , իր ծառան Եղիազար զըր-
 կեց Միջագետք իր սղոթականերուն , և անկէ իր հօ-
 ընդժոյրոյրոյն Բաթուէլի աղջիկը Ռեբեկան բերել
 տուաւ : Իսահակ Ռեբեկայի հետ ամուսնանա-
 լով (1857 ն. ք. զՔ.) երկու որդի ունեցաւ Եսաւ
 և Յակոբ : Իսկ Աբրահամ 175 տարեկան մեռաւ :

Հ. Եսաւ և Յակոբ ի՞նչ բնաւորութեան տէր
 էին :

Պ. Եսաւ հալոտ և խայտի էր , և որսորդու-
 թիւն կ'ընէր . իսկ Յակոբ խիտի և բնասի էր ,
 և հօրը հօտերը կ'արածէր : Բայց Իսահակ կը

սիրեր զՆսաւ , Յակոբ ալ մօրը սիրելի էր : Ան-
գամ մը Յակոբ ոտախաթան եփած էր , Եսաւ
որսէն անօթի գալով սոպէն ուղեց ուտել , Յա-
կոբ անոր ըսաւ , Ոսպէն քեզի կու տամ , եթէ
անբրանկոթեանը ինձի կը վաճառես : Եսաւ յանձն ա-
ռաւ այս պայմանը և սոպէն կերաւ :

Եսաւ տարիներ անցան և Իսահակ ծերացաւ ,
այնպէս որ չէր տեսներ : Օր մը ըսաւ Եսաւին ,
գնա ինձի որս մը բեր ուտեմ և քեզ օրհնեմ :

Ռեբեկա առ բերով , և ուղերով որ Յակոբ առ-
նէ օրհնութիւնը , շուտով ուլ եփեց և Յակո-
բին տուաւ որ հօրը տանի : Յակոբ ալ մօրը
խօսքին անսալով գնաց հօրը քով , և Ես Եսաւն
եմ , ըսելով կերցուց ուլին իր հօրը և առաւ
օրհնութիւնը : Երբ Եսաւ գալով իմացաւ եղ-
բօրն ըրածը , շատ բարկացաւ , և միտքը դրաւ
զանի սպանել հօրը մեռնելէն ետքը :

Հ. Յակոբ իր եղբօրը վրէժխնդրութենէն աւ-
զատելու համար ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Իր մօրը խոր-
հրդով գնաց (1760
ն. ք. զ. ք.) Միջագետք
Խառան քաղաքն իր
մօր եղբօրը Լաբա-
նու , և հոն քսան
տարի կենալով , Լա-
բանու երկու աղ-
ջիկները Լեան և Ռ-
+եմ իրեն կին առ-
նելով , զաւկներ և
շատ հարստութիւն ստանալէն ետքը դարձաւ
իր հօրը քով :

Հ. Յակոբ ի՞նչ տեսիլքներ ունեցաւ :
Պ. Յակոբ երկու խորհրդատու տեսիլք ունեցաւ :
Մէջ մը Խառան գացած ատենը , մէյմ'ալ Խա-
ռանէն դարձած ատենը : Խառան գացած ատե-
նը գիշերը քնոյ մէջ տեսաւ սարսուղ մը որուն մէկ
ծայրը գետինն էր , միւսը մինչեւ երկնք կը հաս-
նէր , և հրեշտակներ կ'ելլէին ու կ'իջնէին անոր
վրայ , սանդղին վրէի ծայրը կեցած էր Աստուծոյ ,
որ անոր մեծամեծ խոստումներ ըրաւ : Խառա-
նէն դարձած ատենն ալ նոյնպէս գիշեր մը քու-
նին մէջ մինչեւ առաւուր կ'առեցաւ ճարտու մը հետ ,
որ յաղթուելով Յակոբէն՝ օրհնեց զանի , և անոր
Իբրտել անունը տուաւ որ աստուծոյ ըսել է :
Այնուհետեւ Յակոբ Իսրայել ալ կոչուեցաւ , և

անոր զաւկները կոչուեցան Իբրայելացի, որ առաջ Աբրահամէն ի վեր Եբրայեցի կը կոչուէին :

Հ. Եսաւ չիմացաւ Յակոբայ դալը :

Պ. Յակոբ շատ կը վախնար Եսաւէն, ուստի անոր սիրտն առնելու համար շատ ընծաներ զբռնելով անոր իմացուց իր դալը. և երբ երկուքն իրարու հանդիպեցան, Յակոբ մեծ խոնարհուց թեամբ վարուեցաւ Եսաւայ հետ, եօթն անգամ գետին ինարով անոր երկրպագութեան ըրաւ : Աստուած ալ շարժեց Եսաւայ սիրտը, և երկու եղբարք հաշտուեցան իրարու հետ :

Հ. Յակոբ քանի որդի ունեցաւ :

Պ. Յակոբ աստուծոյ որդիք ունեցաւ, որոց անուններն են՝ Ռուբեն, Շմաւոն, Դեւի, Յուդա, Իան, Նեփթաղիմ, Գադ, Ասեր, Իսաքար, Չաբուղոն, Յովսէփ և Բենիամին : Ասոնց վերջին երկուքը Յովսէփ և Բենիամին Ռաբելէն էին զոր շատ կը սիրէր Յակոբ :

Հ. Յովսէփայ վրայ ի՞նչ կը պատմուի :

Պ. Յակոբ միւս որդիներէն աւելի կը սիրէր զՅովսէփ և անոր ծառայող պատմուածան մը շինած էր : Այս պատճառաւ եղբայրները նախնելով Կոստանի զՅովսէփ : Անգամ մը Յովսէփ իր տեսած երկու երագները պատմեց իր եղբայրներուն : « Կը տեսնէի որ, ըսաւ, դաշտի վրայ որայ կը կապէ ինք, և ձեր որաները կանգնելով իմ որայիս երկրպագութեան ըրին » : « Գարձեալ տեսայ որ, ըսաւ, արեգակը, լուսինն ու տասնումէկ աստղ ինծի երկրպագութեան ըրին » : Ասոր վրայ եղբայրներն աւելի եւս սկսան ատել զՅովսէփ : Անգամ մը Յովսէփայ եղբայրները հեռու տեղ մը գացած էին իրենց ոչխարներն արածելու, և երբ ուշացան, Յակոբ զրկեց զՅովսէփ երթալ եղբայրներէն լուր բերել : Յովսէփ գնաց գտաւ իր եղբայրները, անոնք ալ ուզեցին նախ զանի սպաննել, ետքը գուրի մը մէջ նետեցին, ետքն ալ անկէ հանելով վաճառեցին զանի Իսմայելացի վաճառականներու, որ Եգիպտոս տանելով զՅովսէփ վաճառեցին Փարաւոն թագաւորին դահ-

Ճապետին Պետափրէսի : Իսկ Յովսէփայ եղբայրները Յովսէփայ պատմութեանն այժի արեան մէջ թաթխելով տարին իրենց հօրը , որ կարծելով թէ գազանները կերած են զՅովսէփ , մեծ սուգ ըրաւ անոր վրայ (1729 Ն. ք զԲ.) :

2. Յովսէփ Եգիպտոսի մէջ ի՞նչ եղաւ :

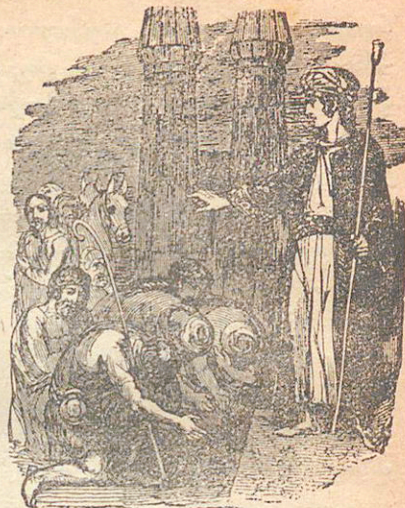
Պ. Յովսէփ շատ սիրելի եղաւ Պետափրէսին , բայց ետքը զըպարտուելով անոր կնոջմէն՝ Բանդ դրուեցաւ :

2. Յովսէփ բանտէն ի՞նչպէս ազատեցաւ և ի՞նչ եղաւ :

Պ. Փարաւոնին տակառապետն ու մատակարարը յանցանքի համար բանտ դրուելով երազ տեսան : Յովսէփ մեկնեց անոնց երազը , և անոր տուած մեկնութեանը պէս մատակարարը գըլխատուեցաւ , տակառապետն ալ ազատուելով իր առջի պաշտօնին հասաւ : Քանի մը տարի ետքը Փարաւոն երազներ տեսաւ , և երբ Եգիպտոսի գիտունները չկրցան մեկնել անոր երազները , տակառապետին խորհրդովը Յովսէփ կանչուեցաւ բանտէն և մեկնեց Փարաւոնի երազը՝ ըսելով թէ եօթը տարի տառապանքի պիտի ըլլար , ետքը եօթը տարի ալ ո՛ւր : Փարաւոն տեսնելով Յովսէփայ իմաստութիւնը՝ զանի իրեն երկրորդ ըրաւ , և բոլոր Եգիպտոսի երկրին կառավարութիւնն անոր յանձնեց (1716 Նախ քան զՔրիստոս) :

2. Փարաւոնի երազներն ի՞նչպէս կատարուեցան :

Պ. Յովսէփայ ըսածին պէս : Յովսէփ առատութեան տարիները շատ ցորեն ժողովելով պահեց : Երբ սովը բոլոր երկրի վրայ սաստկացաւ , ամէն կողմէ մարդիկ կու գաւ գային Եգիպտոս ջրի գնելու , Յովսէփայ եղբայրներն ալ եկան բաց ի Բենիամինէն :

2. Յովսէփ իր եղբայրներուն ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Անոնք չճանչցան զՅովսէփ , բայց Յովսէփ զանոնք ճանչնալով խոր վարուեցաւ անոնց հետ , և զՃմաւոն իր քով պահելով միւսները՝ զրկեց ցորենով , պատուիրելով որ ի գարձին իրենց կըրասեր եղբայրը Բենիամին ալ մէկ տեղ բերեն : Երբ անոնք

երկրորդ անգամ Եգիպտոս եկան Բենիամինի հետ, Յովսեփի ինքզինք յայտնեց անոնց, և զորս կեց զանոնք որ իր Հայրը Յակոբ Եգիպտոս բերեն :

Հ. Երբ Յակոբ Յովսեփայ ողջ ըլլալն իմացաւ, ի՞նչ ըրաւ :

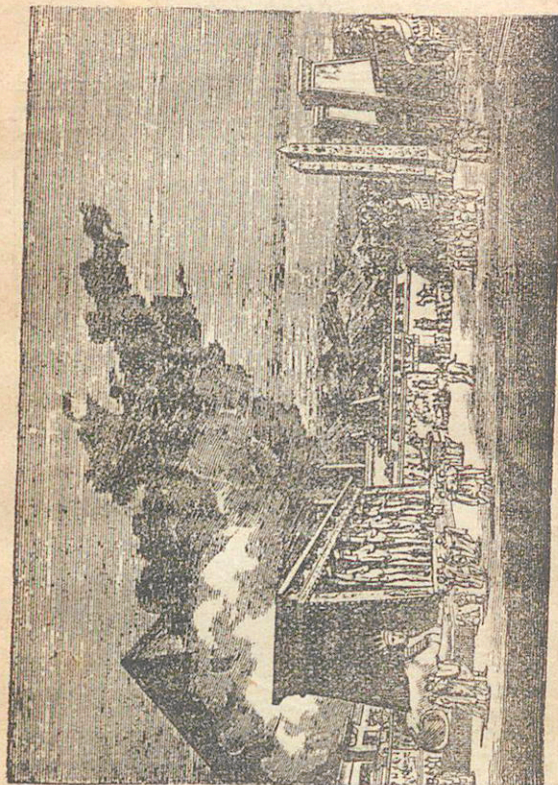
Պ. Ուրախութեամբ իր բոլոր ընտանեօրը ճամբայ ելլելով եկաւ Եգիպտոս, ուր (1706 ն. թ. զ.Ք.), հրամանաւ Փարաւոնի, բնակեցաւ Գեսեմ կոչուած տեղը, ուր և մեռաւ 147 տարուան, մարգարէանալով որ Քրիստոս մեր Փրկիչն աշխարհք պիտի գար Յուդայի ցեղէն : Յովսեփի մեծ սուգ ընելով իր հօրը վրայ, և պարէլ տալով անոր մարմինը Եգիպտոսի սոխոսթեանը համեմատ, մեծ պատուով տարաւ Թաղեց զանի Քանանու երկիրը Մակիեղայի այրը :

Հ. Եգիպտոս ինչպիսի՞ երկիր է :

Պ. Եգիպտոս 2 կամ 3 մղոն լայնութեամբ հովիտ է որուն մէջէն կ'անցնի Նեղոս գետ : Նեղոս այլեւ այլ ճիւղերու բաժնուելով, եռանկիւնի ձեւով մը կը Թափի Միջերկրական ծովը : Եգիպտոսի այս մասին արեւելեան կողմն էր Գեոսեմ ուր բնակեցան Իսրայելացիք :

Հ. Եգիպտացիք ի՞նչ պիտի ժողովուրդ էին :

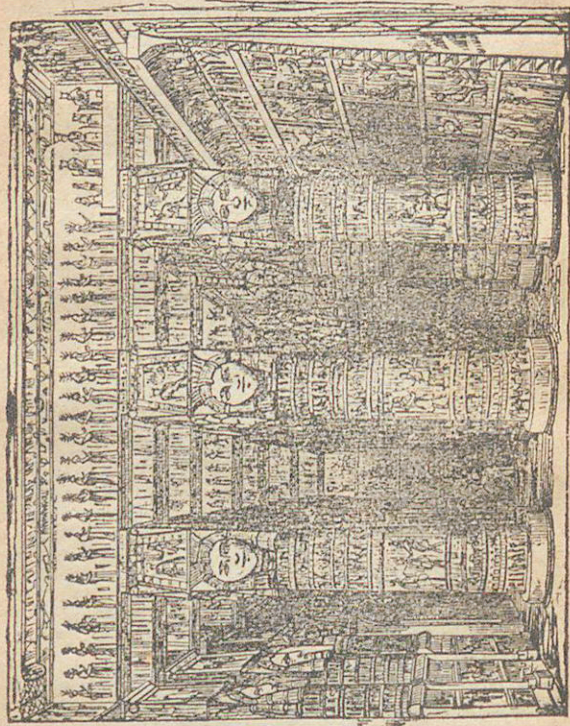
Պ. Եգիպտացիք այն ատեն աշխարհիս ամենէն լուսաւորեալ ազգն էին : Անոնք տեղեակ էին աստեղագիտութեան, գիտէին արեգակնային

տարին, խաւարմանց ժամանակները և մոլորակացաւ հաստատուն աստեղաց տարբերութիւնը : Հմուտ էին նաեւ բժշկութեան, նաւուղութեան այլեւայլ ազատական և մեքենական ար-

ուեսաներու, մանաւանդ ճարտարապետութեան: Բայ ի բուրգերէն և կոթողներէն, երբեւեղի են Աբիսի մեհեանը Մեմփիսի մօտ, և ուրիշ մեհեան մը Թէբէի մօտ 16 կարգ սիւներով որոնցմէ ոմանք 72 սար բարձր և 44 ոտք

լայն են: Եգիպտացիք այսչափ իմաստուն և հնարագէտ ըլլալով՝ կռապաշտ էին, ընդհակառակին տգէտ Իսրայելացիք ունէին ճշմարիտ Աստուծոյ գիտութիւնը: Բայց ասոնք ալ կամաց

կամաց իրենց աստուածապաշտութիւնը մոռնալով Եգիպտացւոց կռապաշտութեան մէջ պիտի ինային, եթէ Աստուած զանոնք Եգիպտացւոց մէջէն հանած չլլար:

Հ. Եգիպտացւոց սովորութեանը համեմատ մեռել մը պատել ինչ ըսել է:

9. Եգիպտացիք սովորու-
 թիւն ունէին
 մեռելոց մար-
 մինները դմրու-
 սելով դնել քա-
 ղայրներու մէջ :
 Այսպէս զը-
 մրուսեալ կամ
 պատեալ մար-
 մինները մինչև
 ցարդ կը գըտ-
 նուին Եգիպ-
 տոսի մէջ, և
 մուտք կը կող-
 ուին : Այս կեր-
 պով պատել
 տուաւ Յովսէփ
 իր հօրը մար-
 մինը, Յովսէ-
 փայ մարմինն
 ալ նոյնպէս պա-
 տելով պահեցին
 Իսրայելացիք,
 և Եգիպտոսէն
 ելլելու ատեն մէկտեղ տարին Քանանացւոց եր-
 կիրը, ինչպէս որ Յովսէփ անոնցմէ խնդրած էր :
 Հ. Յակոբայ մահուանէն ետքը անոր սերունդն
 ինչ եղաւ :

9. Յիսուսն տարի ետքը մեռաւ Յովսէփ 110
 տարեկան, և Եգիպտացիք սկսան նեղել Իսրա-
 յելացիներն՝ աղիւս շինել տալով անոնց. և տես-
 նելով որ անոնք տակաւին կը բաղմանային, ան
 ատենուան Փարաւոն Թագաւորը հրաման ըրաւ
 գետը նետել անոնց նոր ծնած մանչ տղայքը :
 Այսպէս գետը նետուող տղոց մէկն էր Մովսէս :

Հ. Մովսէս ո՞վ է :

9. Մովսէս (1550 ն.
 ք. զԲրիտոսոս) այն Քծ
 մարդարէն է որ Իսրա-
 յելացիներն Եգիպտո-
 սէն ազատեց : Մով-
 սէսի ծնողքը զանի
 պրտուեղէն սնտուկի
 մը մէջ դնելով, Փարա-
 ւոնի հրամանին համե-
 մատ Նեղոս գետը նե-

տեցին , և Մովսէսի քոյրը հեռուն կեցած տըրտմութեամբ կը նայէր թէ ի՞նչ պիտի ըլլար տղան : Փարաւոնի ազջիկը որ այն միջոցին գեաին եղերքը լուացուելու եկած էր՝ տեսնելով սնտուկը հրամայեց հանել ջուրէն , և տղան առնելով իրեն որքէքէր ըրաւ : Մովսէս Փարաւոնի պալատին մէջ կը թուրուելով մեծնալէն ետքը գիտցաւ իր իսրայելացի ըլլալը , և օր մը տեսնելով որ Եգիպտացի մը իսրայելացի մարդ մը կը ծեծէր , նեղանալով պալատի Եգիպտացին , և վախնալով Փարաւոնէն , քանզի իմացուեցաւ անոր ըրած սպանութիւնը , Արաբիոյ անապատը փախաւ Մադիանացուոց քուրմին քով , և անոր փեսայացաւ :

Հ. Մովսէս ի՞նչ կերպով ազատեց իսրայելացիները Եգիպտոսէն :

Պ. Անգամ մը Արաբիոյ Քորեբ լեռը հովուութիւն ըրած ատենը , տեսաւ որ մորենի մը կը շտապէր բայց չէր տեսնուիր : Երբ Մովսէս զարմանօք կը նայէր , Աստուած մորենուոյն մէջէն խօսեցաւ անոր և հրահրեց քորեբու զօրութիւն տալով անոր , զրկեց որ իր եղբայրներն իսրայելացիները Եգիպտոսէն հանելով աւետեաց (Քանանու) երկիրը տանի :

Մովսէս զնաց և խնդրեց Փարաւոնէն արձակել իսրայելացիները : Փարաւոն ի սկզբան չուզեց արձակել իսրայելացիները , բայց Աստուած Մովսէսի ձեռքով Եգիպտացուոց վրայ սոսկալի հարստութիւն բերելէն ետքը , երբ մէկ գիշերուան մէջ անոնց բոլոր անդամները ջարդուեցան , Փալ

րաւոն ստիպուեցաւ թողուլ իսրայելացիները (1491 նախ քան զՔրիստոս) :

Հ. Աստուած ի՞նչպէս զարկաւ Եգիպտացուոց անդրանիկները :

Պ. Աստուած իսրայելացուոց հրամայեց որ տան գլուխ քառանկ մը առնեն , և մորթելով զայն անոր արիւնը իրենց տուններուն դրանդիներուն վրայ քսեն որ Եգիպտացուոց անդրանիկները զարնող հրեշտակը տեսնելով արիւնը՝ չզարնէ իսրայելացուոց անդրանիկները : Այս է զարնել կամ Պատի կոչուած հրեական տօնին սկիզբը : Հըրեայք ամէն տարի այս տօնին դառնուել մը մորթելով կը խորովէին և կ'ուտէին իբրեւ յիշատակ իրենց ազատութեանը Փարաւոնի ծառայութենէն , և այս մորթուած դառնուելն օրինակ էր մեր Փրօնի Քրիստոսի որ մեզ իւր արեամբը փրկելու համար խաչին վրայ գրաս :

Հ. իսրայելացիք Եգիպտոսէն ելլելով ո՞ւր գացին :

Պ. իսրայելացիք Եգիպտոսէն ելլելով եկան Կորեբ ձորան եզերքը : Փարաւոն զանոնք արձակելուն համար զղջալով անոնց ետեւէն եկաւ իր զօրքովը : Անատեն Մովսէս իր գաւազանը զարնելով Կարմիր ծովուն՝ ճամբայ բացաւ , և իսրայելացիք անոր մէջէն քալելով անցան : Երբ Եգիպտացիք ալ անոնց ետեւէն մտան , ջուրերը միացան , և Եգիպտացիք խղրուելով կորեան :

Հ. իսրայելացիք Կարմիր ծովէն անցնելով ո՞ւր եկան :

9. Իսրայելացիք Կարմիր ծովէն անցնելով Ա-
բուբոյ անապատը եկան, և Աստուած ցորեկները
ամպէ սիւնով, և գիշերները հրեղէն ամպով ճամբայ կը
ցուցնէր անոնց՝ մինչեւ որ հասան Աւետեաց
երկիրը :

10. Անապատին մէջ Իսրայելացւոց ինչ երեւե-
լի դէպքեր պատահեցան :

11. Առաջին երեւելի դէպքն էր Մանանան :

Անապատը որուն մէջէն Իսրայելացիք պիտի անց-
նէին՝ անբեր և անջուր երկիր էր, հոն ոչ ծառ-
կար, ոչ աղբուր, ոչ գետ : Աստուած անոնց
ճանաչան տուաւ ուտելու համար . ասիկա գինձի
նման մեղրահամ նիւթ էր և հրաշով երկիրքէն կը
տեղար ամէն օր : Խմելու համար ալ շատ ան-
գամ հրաշով ջուր կու տար անոնց Աստուած : Ան-
գամ մը անոնք ջուրի մը քով եկան որ շատ դառն
ըլլալով չէր խմուէր, Աստուած Մովսէսին փայտ
մը ցուցուց, որ ջուրին մէջ դրուելով անուշցուց
ջուրը : Ուրիշ անգամ մ'ալ Մովսէս իւր գաւա-
զանք քարի մը զարնելով ջուր բխեցուց :

Երկրորդ երեւելի դէպքն էր Ամաղեկացւոց
դէմ պատերազմը : Ամաղեկացիք Արաբացի Ժու-
ղովուրդ մ'էին, և տեսնելով Իսրայելացւոց
բազմութեամբ գալը յարձակեցան անոնց վրայ,
և Մովսէս իր զօրավարը Յետու անոնց վրայ դրկե-
լով, ինք սկսաւ բազկատարած աղօթել : Երբ
Մովսէս ձեռքերը վեր կը բռնէր, Իսրայելացիք
կը զօրանային, երբ յոգնելով ձեռքերը վար կ'առ-
նէր, Ամաղեկացիք կը զօրանային, ուստի Ահա-
րոն և Ուր Մովսէսի թեւերը վեր բռնեցին մին-
չեւ որ Ամաղեկացիք յաղթուեցան :

Երրորդ և ամենէն երեւելի դէպքն էր Մինա-
լեռնէն տրուած օրէնքը : Երբ Իսրայելացիք Արա-
բից անապատին մէջ Մինա կոչուած լեռան մօտ
հասան, հոն Աստուած տուաւ անոնց Մովսէսի
ձեռքով դասաբանեայ պատերները երկու դասաբանեայ
վրայ, և ուրիշ աստուածներ և թիսակա օրէնքներ :

Երբ Մովսէս այս օրէնքներն ընդունելու հա-
մար Սինա լեռը երած էր Աստուծոյ քով, ուր
մնաց քառասուն օր, Իսրայելացիք ոսկիէ հորթ մը
շինեցին (հաւանականաբար Եգիպտացւոց պաշ-
տած Աբխին նման) և պաշտեցին: Բայց Մով-
սէս լեռնէն իջնելով բարկացաւ անոնց, և այն
կուռքը վերցուց մէջտեղէն:

Հ. Աստուծոյ Իսրայելացւոց տուած քաղաքա-
լին օրէնքներն ի՞նչ բաներու վրայ էին:

Պ. Այս օրէնքներն էին ընկերական կենաց յա-
րաբերութիւններու վրայ, զորօրինակ կենաց և
ընչից ապահովութեան, սառն և կոնջ, ծնողաց և որդւոց,
փերանց և ծառայից պարտաւորութիւններուն, անասնութեան,
դաշտանց, երկրի շահութեան, և ուրիշ ասոնց նման բա-
ներու վրայ:

Հ. Աստուծոյ տուած ծիսական օրէնքներն ի՞նչ
բաներու վրայ էին:

Պ. Աստուծոյ Իսրայելացւոց տուած ծիսական
օրէնքներն էին կրօնական պաշտամանց վերա-
բերեալ բաներու վրայ, զորօրինակ՝ զոհերու, քա-
րէկան փոխերու, շաբաթ օրոտան, Կահանայից օժտութեանը,
անոնց զգեստներուն, պաշտօններուն, և ուրիշ արա-
րողութեանց վրայ: Աստուած Կահանայական ցեղ
մ'ալ որոշեց, այսինքն Ղեւեայ ցեղը, որմէ պի-
տի ըլլային Կրօնքի բոլոր պաշտօնեաները, և ա-
ռաջին Կահանայապետն եղաւ Ահարոն, Մովսէսի եղ-
բայրը:

Հ. Իսրայելացւոց տարեկան տօները որո՞նք էին:

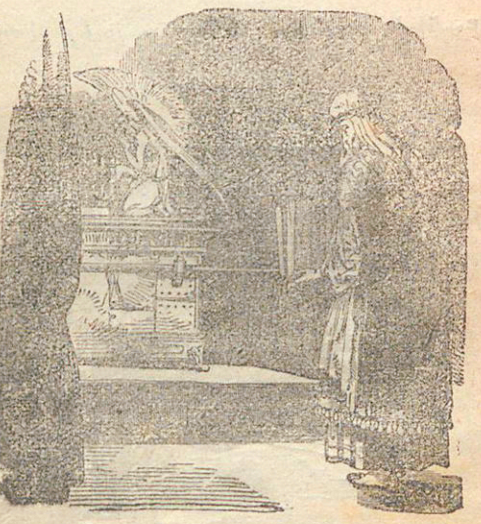
Պ. Իսրայելացւոց տարեկան տօները երեք էին,

Զարիէ կամ Պասեփ փօնը՝ ի յիշատակ ելից յԵգիպ-
տոսէ, Պենտեկոստէ փօնը՝ ի յիշատակ սինէական օ-
րէնադրութեան, և Տաղասարահարաց տօնը:

Իսրայելացիք ուրիշ մեծ տօն մ'ալ ունէին որ
Քաստութեան փօն կը կոչուէր. այն օրը քահանայա-
պետը կը մտնէր Սրբութիւն Սրբութեանց կոչ-
ուած տեղը, և իր ու ժողովուրդին մեղացը հա-
մար արեամբ քառութիւն կ'ընէր. ասիկա նշան
էր Քրիստոսի պարտաբան մարդոց մեղքերուն թու-
ղութեանը համար:

Հ. Իսրայելացիք հրապարակական պաշտօն մա-
տուցանելու համար ի՞նչ տեղ ունէին:

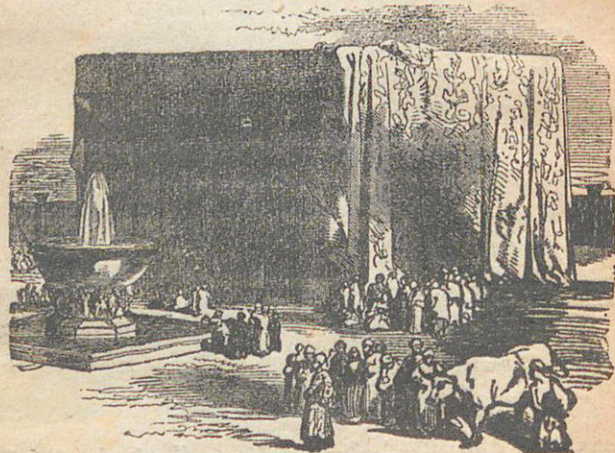
Պ. Մովսէս
Աստուծոյ հը-
րամանաւ ըն-
րան, այսինքն
վրան մը շի-
նեց, որ քա-
նի մը մաս կը
բաժնուէր: Ա.
մենէն ներքին
մասը կը կոչ-
ուէր Սեփուփան
սրբութեանց, ուր
կար Տաղանակ
մը վրան փե-

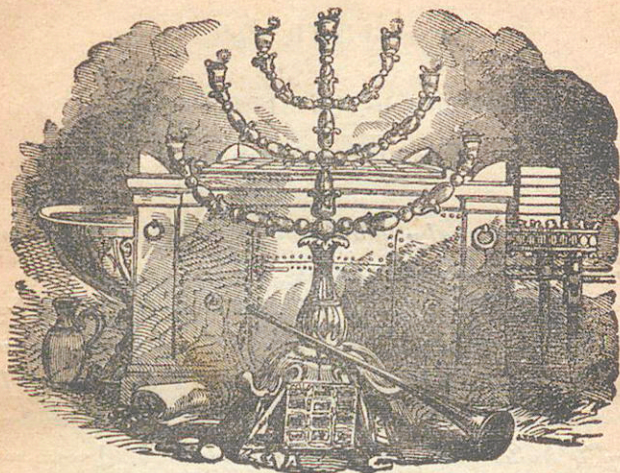
րովէնէրով. հոտ Քահանայապետը միայն կը մտնէր
տարին անգամ մը: Անոր դուրսի դին էր Սե-

Քուխիան կոչուած տեղը ուր էր խոանկ մարտագաներու

Սեղանը, Աշտանոյ իջ: Հոս կը մանէր Քահանայապետն

ամէն օր խոանկ ծխելու : Սակէ դուրս կար Սրահ
 ի վարագոյր
 ներով բաժ-
 նուած Սրբու-
 թենէն . այս
 սրահին մէջ էր
 շնի սեղանը ուր
 քահանաները
 զահ կրմատու-
 ցանէին :

Գ. ԺԱՄԱՆԱԿ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵԼՔԷՆ ՄԻՆՉԵԻ ՀՐԷԻՑ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻՉԲԸ

Հ. Իսրայելացիք անապատին մէջ միշտ հնաճ զանգ էին Աստուծոյ :

Պ. Անոնք շատ անգամ մոռնալով Աստուծոյ բարերարութիւնները, և յիշելով Եգիպտոսի մէջ իրենց կերած սոխը, սխտորը, կը տրանջէին Աստուծոյ և Մովսէսի դէմ: Անգամ մը մանանայէն ձանձրանալով միս ուղեցին, և Աստուած անոնց լրտնորէ տուաւ, բայց տրանջացողները պատժուեցան: Ուրիշ անգամ մը Մովսէս մարդ զիկ զրկեց Քանանացոց երկիրը լրտեսելու, ասոնք դէշ լուրեր բերին ան երկիրն վրայ, և ժողովուրդը վախնալով ուղեց Եգիպտոս դառնալ, բայց տրանջացողներուն ամէնքն ալ անապատին մէջ մեռնելով աւետեաց երկիրը չկրցան մտնել, բաց 'ի Յեսուէն և Քաղեբէն: Ուրիշ անգամ մ'ալ քանի մը անձիք՝ Կոբէ, Գոբոն և Աբիրո՞ն ապստամբելով Մովսէսի և Ահարոնի դէմ՝ ուղեցին քահանայութիւն ընել, և երկու բացուելով կէս շունչ իրենց մարդերովը:

Մովսէս ժողովուրդին իմացնելու համար որ Աստուած Ահարոնի ցեղին քահանայութիւնը կ'ուզէ, տասուերկու գաւազաններու վրայ Իսրայելի տասուերկու ցեղերուն անունները գրե-

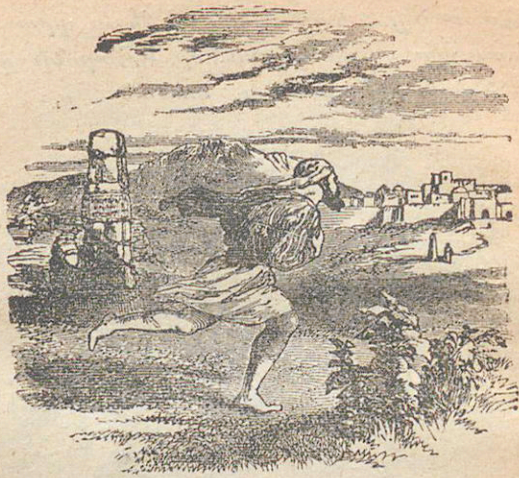
լով, Աստուծոյ տապանակին առջեւը դրաւ: Հետեւեալ օրը տեսնուեցաւ որ Ահարոնի գաւազանը ծաղկելով պտուղ տուած էր:

Գարձեալ ուրիշ անգամ մը տրանջեց ժողովուրդը հացի և ջրոյ համար, և սկսան սպաննուիլ: Երբ ուրիշ Աստուած անոնց վրայ զրկեց: Իսկ Մովսէս Աստուծոյ հրամանաւ պղնձէ օձ կանգնեց, ուրուն նայողը կը բժշկուէր: Այս բժշկող պղնձէ օձը խաւալ Քրիստոսը կը նշանակէր: (Յովհ. Գ. 14):

Հ. Մարդասպաններու համար Մովսէս գիտութեան արժանի լինչ օրէնք դրաւ:

Պ. Հին ատենը Հրէից և ուրիշ ազգաց մէջ ալ սպաննուողի մը ազգականները մարդասպանը մեռցնելու իրաւունք ունէին՝ առանց քննելու թէ սպանութիւնը կամաւ թէ ակտուայ եղած էր: Մովսէս պատուիրեց Իսրայելացոց մարդասպաններու ստաւթնութեան համար քանի մը ազաս-

տանի քաղաք ուղչել : Երբ սպանող մը այն քաղաքներէն մէկը կը փախչէր , կ'աղատէր սպաննուողին ազգականներուն ձեռքէն , բայց հոն քննութիւններ կ'ըլլային , և եթէ սպանութեան դիտմամբ և կամաւ եղած ըլլալը կ'իմացուէր , մարդասպանը կը պատժուէր ըստ օրինաց , ապա թէ ոչ ազատ կը թողուէր :

Հ. Իսրայելացիք խաղաղութեամբ հասան Քաջ նանացոց երկիրը զոր Աստուած աննոց խոստացած էր :

Պ. Ոչ . անոնք իրենց Ճամբորդութեան ատենը շատ անգամ պատերազմներ ունեցան Արաբացի ցեղերու հետ , որ էին Եդոմացիք , Ամոնացիք , Մադիանացիք , Մովաբացիք և Ամոնացիք :

Հ. Մովաբացիք ինչ ըրին Իսրայելացոց :

Պ. Մովաբացոց թագաւորը Բաղակ' Բա

ղաամ անուն մարդաւրէ մը կանչեց որ անիտ Իսրայէլ Գրեթ : Երբ Բաղաամ այգիներուն մէջտեղէն նեղ ճամբէ մը կ'անցնէր , հրեշտակ մը ելաւ անոր դիմացը :

Բաղաամ առաջ չունաւ հրեշտակը . բայց էջը որուն վրայ Բաղաամ նստած էր՝ վախնալով կեցաւ : Բաղաամ կը զարնէր իշուն որ քալէ , և ելը մարդու պէս իօնելով յանդիմանեց զանի , անատեն Բաղաամ այլ հրեշտակը տեսնելով՝ անկէ պատուէր ընդունեց իւրայելացիներն որհնէ : Բայց Իսրայելացիք Մովաբացոց Փելեթիօք անուն կուռքը պաշտեցին , և 24 հազար հոգի սպաննուեցան սուրէ և շանդախտէ :

Հ. Այն ատեններն աշխարհի վրայ Իսրայելացիներէն զատ ուրիշ աստուածապաշտներ չկային :

Պ. Կային , զորօրինակ Յոբ և անոր բարեկամները , որ հաւանականաբար Մովսէսի ժամանակը կ'ապրէին Արաբիոյ մէջ :

Հ. Յոբ ո՞վ էր և անոր վրայ ի՞նչ կը պատմուի :

Պ. Յոբ (1520 ն. ք. զԲ.) շատ հարուստ , միանգամայն շատ բարեպաշտ մարդ մըն էր Արաբիոյ մէջ , ունէր նաև շատ մանչ և աղջիկ զակրներ : Սատանան նախանձելով այս մարդուն վրայ ամբաստանեց զանի Աստուծոյ՝ ըսելով թէ Յոբ յաջողութեան մէջ ըլլալուն համար բարե :

պաշտ կը ձեւանար, եթէ ճախորդութեան մէջ ինար, պիտի մուտար զԱստուած: Աստուած սատանան յանդիմանելու համար՝ անոր թող տուաւ Յոբայ վրայ ամէն տեսակ ճախորդութիւն բերել: Յոբ իր զաւկները և բոլոր հարբստութիւնը կորսնցնելով, խոց և վիրաւոր աղբեւններու մէջ կը նստէր, բայց իր վստահութիւնը երբէք չվերցուց Աստուծոմէ: Յոբայ երեք բարեկամներն անոր այցելութեան գալով, և յետին թշուառութեան մէջ տեսնելով զանի կարծեցին թէ այն ճախորդութիւնները պատիժ էին Աստուծոմէ անոր մեղացը համար, բայց Աստուած յանդիմանեց զանոնք, և առաջ ունեցաներուն կրկինը տուաւ Յոբայ: Յոբ սքանչելի օրինակ է աստուածպաշտութեան և համբերութեան: (Յ՝. Ե. 11:)

Հ. Իսրայելացիք Քանանու երկրին ինչպէս տիրեցին:

Պ. Մովսէս և Ահարոն անապատին մէջ մեռած էին, ուստի և Յետու, Մովսէսի յաջորդը, Քանանացւոց ազգերուն յաղթելով, Իսրայելացւոց բաժնեց անոնց երկիրները:

Հ. Քանանացւոց ազգերը որո՞նք էին:

Պ. Բաց ի Փելիստիններն և Փղոստիններն որ Միջերկրական ծովուն եզերքը կը բնակէին, Քանանացւոց մնացեալ ազգերն էին՝ Քետացիք, Յեթուացիք, Ամօրացիք, Գերգեսացիք և Խեթացիք:

Հ. Յետու ինչ երեւելի գործեր ըրաւ:

Պ. Յետու նախ հրաշով բաժնեց Յորդանան գետը ու

րուն մէջէն Իսրայելացիք ցամաքով անցան, ինչպէս որ քառասուն տարի առաջ Մովսէսի ատեն կարմիր ծովէն անցած էին: Նոյնպէս հրաշով կը

ձանելով երէտ՝ որ Քանանացւոց ամենէն երեւելի քաղաքն էր՝ Չարգեց անոր բնակիչները՝ բաց ի Ռաֆայ անուն կնոջէ մը՝ որ Յետուայ լրատները ծածուկ իփսուցած էր: Ուրիշ անգամ պատերազմի մը ատեն, երբ իրիկուն ըլլալու վրայ էր, Յետու սրեգան ու լուսինը կեցոց, մինչեւ որ Իսրայելացիք իրենց թշնամիներուն յաղթեցին: Այս ամէն բաներն ընելէն ետքը Յետու Քանանացւոց երկրին մեծ մասը Իսրայելացւոց տասու երկու ցեղին բաժնելով մեռաւ:

Հ. Ո՞ր ժողովուրդն է որ Յետուն խաբելով հետը զաշինք գրին և կոտորածէ ազատեցան:

Պ. Քանանացւոց երկրին մէջ Գաբաւոն անուն քաղաք մը կար, ասոր բնակիչներէն ոմանք իբրեւ զատգամաւոր եկան Յետուայ քով, և հետու տեղէ եկած ձեւանալով, խաբեցին զՅետու

և անոր հետ բարեկամութեան դաշինք ըրին :
Յետու ետքը իմացաւ անոնց խաբէութիւնը ,
այլ երդմանը համար անոնց վնաս չըրաւ , բայց
Գաբաւոնացիք Իսրայելացւոց փայտ կտորոշ և
ջուր բերող ծառաներ եղան :

Հ. Իսրայելացիք Յետու այ մահուանէն ետքը
Բնչպէս կառավարուեցան :

Պ. Յետու այ մահուանէն ետքը , մինչեւ թա-
գաւորութեան ժամանակը (1430-1400 ն . ք . զԲ .)
իբր 330 տարի , Իսրայելացիք շատ անգամ
ապստամբելով Աստուծոյ կապալաշտութիւն կ'ը-
նէին , Աստուած ալ զանոնք կը մատնէր դրացի
Թագաւորաց ձեռքը , և երբ կը զոջային և Աս-
տուծոյ կը դիմէին , Աստուած երեւելի մէկը
հանելով անոր ձեռքով կ'ազատէր զանոնք իրենց
Թշնամիներուն ձեռքէն : Այս երեւելի մարդիկ
Իսրայելացիք կը կոչուէին , և կը կառավարէին ժողո-
վուրդը մինչեւ իրենց մահը :

Հ. Երբ Իսրայելացիք կապալաշտութեան մէջ
կ'իյնային , Բնչ կուսքեր կը պաշտէին :

Պ. Կը պաշտէին դրացի ազգաց , Քանանացւոց ,
Արաբացւոց կուսքերը , Բահալ , Բելթեթուր , Բեելզե-
բուլ , Մեղոմ և Ասորոս : Իսրայելացիք ասոնց , այն
ազգերուն գարշելի սովորութեանը պէս , իրենց
զանգեք կը զոհէին :

Հ. Իսրայելացւոց Գառաւորներուն գլխաւոր-
ները որոնք են :

Պ. Իսրայելացւոց Գառաւորներուն գլխաւոր-
ներն են՝ Գեդեոն , Յեթթայե , Սամթոն , Հեղի և Սամուէլ :

Գեդեոն . 1268-1228 ն . ք . զԲ .

Հ. Գեդեոն Բնչ երեւելի գործ ըրաւ :
Պ. Իսրայելացիք
Մադիանացւոց ձեռ-
քը մատնուած էին
(1275-1268 ն . ք .
զԲ .) : Գեդեոն Աս-
տուծոյ հրամանաւ
300 հոգի ընտրեց ,
որոնք գիշերանց
“Մութ տեսառն և Գե-
դեոնի” ազազակելով
յարձակեցան Մադի-
անացւոց բանակին
վրայ . Մադիանացիք
շփոթելով և իրար
ջարդելով փախան :

Հ. Գեդեոն Բնչպէս համարձակեցաւ 300 հոգ-
ւով Մադիանացւոց բանակին վրայ յարձակե-
լու :

Պ. Աստուած անոր նշան մը տուած էր : Գե-
դեոն գզաթ (փէօսթէքի) մը դրաւ գետինը ,
և գիշերը անձրեւ գալով այն գզաթը միայն
թրջեց . հետեւեալ գիշերը դարձեալ անձրեւ
եկաւ , և գետինը միայն թրջեցաւ , բայց գզա-
թը չոր մնաց : Գեդեոն այս հրաշքը տեսնելով
սիրտ առաւ և յաղթեց :

ՅԵՓՔԱՅԷ 1185-1180 ն . ք . զԲ .

Հ . Յեփթայէ Ի՞նչ ըրաւ :

Պ . Յեփթայէ Իսրայելացիներն ազատեց Ամոնացիներէն , որոնց ձեռքը մատնուած էին անոնք իրենց կռապաշտութեանը համար : Յեփթայէ Պատերազմէն առաջ ուխտ ըրած էր որ , եթէ յաղթութեամբ դառնայ , իր ընտանիքէն առջեւն ելլող առաջին անձը զոհէ : Յեփթայէի միամոր դուստրը , հօրն ըրած ուխտը չգիտնալով ուրախութեամբ անոր առջեւ ելաւ , երբ Յեփթայէ յաղթանակաւ ետ կը դառնար : Յեփթայէ շատ ցաւեցաւ , բայց կատարեց իր ուխտը :

ՍԱՄՓՍՈՆ 1120

Հ . Սամփսոն ո՞վ էր և Ի՞նչ ըրաւ :

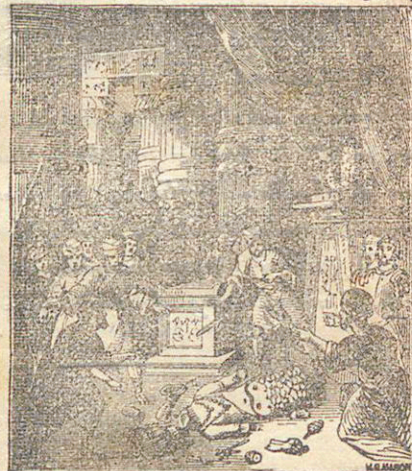
Պ . Սամփսոն Աստուծոյ նուիրեալ մարդ մըն էր , Աստուած ալ անոր մարմնոց սաստիկ պիտուած էր : Անգամ մը առիւծի մը պատահելով , բռնեց երկու կտոր ըրաւ գազանը : Ուրիշ անգամ մը իշու ծնօտով մը Փղշտացիներէն (որոնց ձեռքը մատնուած էին ան ատեն Իսրայելացիք) 1000 հոգի սպաննեց : Սամփսոն Փղշտացիներուն շատ միասներ տալէն ետքը վերջապէս ինկաւ անոնց ձեռքը որ կուրացուցին զանի : Անգամ մը երբ Փղշտացոց իշխանները Դազոն չաստուածին մեհենին մէջ ժողովուած էին , Սամփսոն մեհենին երկու սիւներէն բըռ-

նելով քաշեց , շէնքը կործանեցաւ , և 3000 հոգի , ինք ալ մէկտեղ , տակը մնալով մեռան :

ՀԵՂԻ

Հ . Հեղի ո՞վ էր և Ի՞նչ ըրաւ :

Պ . Հեղի քահանայապետ էր , և Սամփսոնէն ետքը գատաւոր եղաւ Իսրայելացոց : Հեղի բարեպաշտ էր , բայց անոր որդիքը չար էին , և Հեղի թող մարդ մը ըլլալով զանոնք չպատժելուն համար՝ կը մեղադրուի Սուրբ գրոց մէջ : Ասոր օրը Իսրայելացիք պատերազմ մը ունեցան Փղշտացոց հետ , և Փղշտացիք Իսրայելացոց յաղթելով Աստուծոյ Տապանակը գերիտարին և իրենց Դազոն չաստուծոյն մեհենին մէջ դըրին : Հետեւեալ օրը տեսանոր Դազոնի կուռքը Տապանակին առջեւը կործանած եւ կտոր կտոր եղած էր : Փղշտացիք մեծամեծ հարուածներ կրելով Տապանակին պատճառաւ , զանի ետ դարձուցին Իսրայելացոց :

ՍԱՄՈՒԷԼ 1171-1100 ն. ք. զԳ.

Հ. Սամուէլ ո՞վ էր և ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Սամուէլ Աննա անուն բարեպաշտ կնոջ մը որդի էր: Տղայութեւնէն Աստուծոյ նուիրուելով Հեղիի քով կը բնակէր, և անոր մահուանէն ետքը դատաւոր եղաւ: Աստուած զՍամուէլ շատ կը սիրէր, և անոր շատ անգամ կը յայտնէր իր կամքը: Ասոր օրովը իսրայելացիք տեսնելով որ ուրիշ ազգերը թագաւոր ունին և իրենք չունին, Սամուէլէն թագաւոր ուղեցին, Սամուէլ ալ Աստուծոյ հրամանաւը թագաւոր օժեց անոնց Սաուղ անուն մէկը: Այսպէս Գատաւորները կը դադրին և կը սկսի թագաւորաց ժամանակը:

ՀՌՈՒԹ

Հ. Գատաւորաց ժամանակ կռապաշտներէն աստուածապաշտ եղող ո՞ր կինն է, որուն պատմութիւնը յատկապէս յիշուած է Աստուածաշունչին մէջ:

Պ. Հուութ է, որուն պատմութիւնը սա կերպով կը յիշուի Աստուածաշունչին մէջ:

Գատաւորաց ժամանակը մեծ սովի մը պատճառաւ մարդ մը Բեթղէհէմէն Մովաբացոց երկիրը կ'երթայ իր Նոյեմի անուն կնոջմով և երկու որդիներովը, որոնք հոն ամուսնանալով Մովաբացի աղջիկներ կ'առնեն: Մարդը և երկու որդիքը մեռնելէն ետքը՝ Նոյեմի նորէն իր երկիրը դառնալ կուզէ, և հարսերուն մէկը Հուութ չուղելով իր կետուրը թողուլ՝ անոր հետ կու գայ Բեթղէհէմ: Հոն Բոոս անուն հարուստ մարդ մը հունձքի ատեն տեսնելով զՀուութ, և ըսելով անոր առաքինութիւնը, միանգամայն իմանալով որ անոր վախճանեալ այրն ազգական էր իրեն, իրեն կին կ'առնէ զՀուութ: (Պէտք է գիտնալ որ Հրէից մէջ օրէնք էր որ, երբ մարդ մը կը մեռնէր անորդի, անոր ամենէն մօտ ազգականը կը պարտաւորէր այրի մնացած կինն առնելու):

նել :) Այս Հռութ մեծ թագաւորի մը , այսինքն Գաւթի , հաւուն (մեծ հորը) հորը մայրըն էր :

Ե. ԺԱՄԱՆԱԿ

ԹԱԳԱՌՈՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻՋՈՒՆ ՄԻՆՁԵՆ ԲԱՐՅԼՈՒՆ
ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ 1100—600 ն. թ. զՔ.

Հ. Սաւուղ ի՞նչպէս թագաւոր ընտրուեցաւ :

Պ. Սաւուղ գեղեցիկ և բարձրահասակ երիտասարդ էր : Անգամ մը հորը կորսուած էշերը փնտռելու ելլելով Սամուէլ մարգարէին գնաց որ էշերուն ուր ըլլալն անկէ իմանայ : Իսկ Սամուէլ զՍաւուղ թագաւոր օծելով , Իսրայելացւոց բերաւ , անոնք ալ “ Կեցցէ արքայ ” ըսելով զանի Բաբառը պղծուեցին :

Հ. Սաւուղ ի՞նչպէս թագաւորութիւն ըրաւ , և անոր վախճանն ի՞նչպէս եղաւ :

Պ. Սաւուղ (1092—1052 ն. թ. զՔ.) մեծամեծ յաղթութիւններ ընելով ազատեց Իսրայելացիներն անոնց թշնամիներէն : Բայց Ամաղեկացւոց վրայ զրկուելով որ զանոնք ջարդէ , Սաւուղ Աստուծոյ հրամանին հակառակ չմեռցուց անոնց Աբաթ թագաւորը , և այս անհնազանդութեամբ համար Աստուծոյ երեսէն ինկաւ , ու շար հոգիէ մը կը տանջուէր : Վերջապէս Փղշտացւոց գէմ ըրած պատերազմին մէջ յաղթուելով կտորորեւորուաւ :

Լինեցաւ , և օգնութիւն մը չգտնելով Իսրայէլ սպանեց : Անոր յաջորդեց Գաւթի :

Հ. Գաւթի ո՞վ էր :

Պ. Գաւթի Բաբառու պատանի մըն էր Յուդայի ցեղէն , և իր հորը պետերէն կարծէր : Սաւուղին թագաւորութեան ատենը , երբ անգամ մը Իսրայելացիք Փղշտացւոց հետ պատերազմ կ'ընէին , Գաւթի անուն հոգի մը Փղշտացւոց բանակէն ելլելով ուզեց Իսրայելացիներէն մէկուն հետ Զամարթուսէն ընել , և ոչ ոք կը համարձակէր անոր գէմ ելլել : Գաւթի սրտանին դիպուածով բանակին մէջ գտնուելով , անոր գիմնոցը ելաւ , և պարտաւոր մը զարկաւ սպաննեց հսկան :

Գաւթի Գաւթի Գաւթի թագաւոր ըլլալով , երբ Սաւուղին Գաւթի կը բռնէր , քնար զարնելով կը սիրովէր ըզ Սաւուղ : Գաւթի մեծնալով քաջ զինւոր մը եղաւ , և մեծամեծ ծառայութիւններ ըրաւ Սաւուղին , և վերջապէս անոր փեսայացաւ : Բայց Սաւուղ տեսնելով որ

Գաւթի շատ սիրելի էր ժողովուրդին , Զամարթուսէն և կը խորհէր զանի սպանել : Գաւթի տես

ներով որ Սաւուղի քով մնալ վտանգաւոր էր ,
 փախաւ , և յինչև Սաւուղի մահը հալածական
 կը պտըտէր լեռներու մէջ և օտար երկիրներ :
 Սաւուղ այնչափ կ'ատէր զԴաւիթ , որ անոր բա-
 բեկամներն անգամ կը հալածէր և կը սպաննէր :
 Սպաննել տուաւ Ափեֆէէ՛ + ասոր յայտնաբերող որ հաց և
 զէնք տուած էր Դաւիթ՝ անոր փախած ատենը ,
 քիչ մնաց որ պիտի սպաննէր նաև եր Կրէն Յով-
 նաթան որ մտերիմ բարեկամ էր Դաւիթի : Ընդ-
 հակառակն Դաւիթ կը յարգէր և կը սիրէր ըզ
 Սաւուղ իբրև իր թագաւորը : Քանի մը անգամ
 Սաւուղ Դաւիթի ձեռքն ինկաւ , այնպէս որ կըր-
 նար Դաւիթ զանի սպաննել , բայց չմտեցաւ
 անոր :

Հ. Դաւիթ ի՛նչպէս թագաւորեց :

Պ. Արդէն Սամուէլ մարգարէ Սաւուղին
 կենդանութեան ատենը Գալի թագաւոր օծած
 էր զԴաւիթ : Սաւուղի մահուանէն ետքը Դաւ-

ւիթ նախ Յուդայի ցեղին , և ապա Բուր Իսրայել
 լացուց վրայ թագաւորեց 40 տարի : (1032-1012
 ն . ք . զԳ .) : Դաւիթ երուսաղէմ քաղաքը շի-
 ներով , Աստուծոյ Տապանակը բերու Սէն որ երու-
 սաղէմի մէջ բլուր էր . շատ ազգերու յաղթեց ,
 և ընդարձակեց Իսրայելացուց թագաւորութիւ-
 նը :

Հ. Դաւիթ ի՛նչ սխալմուկը բրաւ :

Պ. Դաւիթ որ այնչափ երկիրղած և բարե-
 պաշտ էր , Ուրիս անուն մեկուն կնոջը զարնուե-
 լով , Ուրիան սպաննել տուաւ և առաւ անոր
 կինը : Ի պատիժ անոր այս մեղացը՝ Աստուած
 անոր դէմ հանեց իր որդին Ափեֆու՛ : Աբիսողոմ՝

շատ խորագէտ բլլալով փողովուրդին սիրաբ շա-

հեցաւ, և կ'ուզէր հօրը տեղ թագաւորել, և որովհետեւ որդի չուներ, իր անունը մշանջեանաւոր ընելու համար արձան մը կանգնեց, վերջապէս յարմար ժամանակ մը գտնելով «արքայութեան» Գաւթէն և փախուց զանի իւր աթոռէն,

ուէն, բայց ջորով անտառի մէջէն անցած աւտենը, յաւերէն կախուեցաւ ծառի մը ճիւղերէն և սպաննուեցաւ: Գաւթի նորէն դառնալով իր աթոռը՝ մեռաւ, դեռ չմեռած իր տեղը թագաւոր ընտրել տալով իր որդին Սողոմոն:

Անգամ մ'ալ Գաւթի բոլոր ժողովուրդը համրել տուաւ, ինչպէս կը կարծուի, իմանալու համար իր հպատակներուն թիւը: Աստուած Գաւթի այս ամբարտաւանութիւնը պատժել ուզելով, Գաւթ մարդարէին ձեռքով առաջարկեց անոր երեք պատիժ, որոնց մէկն էր երեք

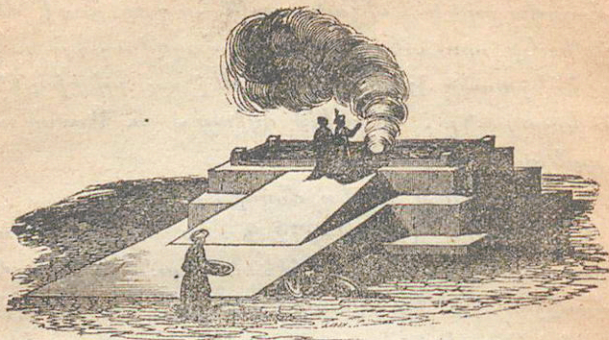
օր ժանտամահ: Գաւթի ժանտամահն ընտրեց, և ժողովուրդէն եօթանասուն հազար հօգի մեռան երեք օրուան մէջ: Երբ ժողովուրդը զարնող հրեշտակը Երուսաղէմի մէջ ալ պիտի ընէր նոյն կոտորածը, Գաւթի զղջաց, և Աստուած դադրեցուց հարուածը:

Հ. Սողոմոն ի՞նչպէս մարդ էր:

Պ. Սողոմոն (1012-972 ն. թ. դրբ.) բայց հարստութենէ և զօրութենէ, ունէր նաև Բժիշկութեան, և իր իմաստութեանը համար այնպէս համբաւեալ էր որ Սփայլ (Արաբից) թագուհին եկաւ տեսնել զՍողոմոն, և անոր իմաստութիւնն ու մեծութիւնը տեսնելով այնպէս զարմացաւ որ երանի տուաւ անոր բոլոր ծառաներուն:

Կը պատմուի թէ Սողոմոնի թագաւորութեան սկիզբը երկու Կն դատաստանի եկան անոր առջեւ: Ասոնք միևնոյն տան մէջ բնակելով մէյմէկ տղայ ծնած էին, բայց կնոջ մէկը գիշերը պառկելով իր տղուն վրայ մեռուցած էր զայն: Հիմա իւրօրօրանջիւրը կը պնդէր թէ ողջ տղան իրն էր: Սողոմոն այս դատը լսելուն պէս հրաման ըրաւ որ ողջ տղան երկու կտոր ընելով կէսը մէկ կնոջը տան և կէսը միւսին: Տղուն բուն մայրը լսելով այս վճիռը, և տեսնելով որ տղան պիտի սպաննուէր, դուրսը շարժելով սկսաւ ազատել որ տղան ամբողջ միւս կնկան տրուի: Անտեսն Սողոմոն հասկնալով որ բուն մայրն ան էր, հրամայեց ողջ տղան անոր տալ:

Հ. Սողոմոնի Ի՞նչ երեւելի գործեր ըրաւ :

Պ. Սողոմոնի Փիւնիկեցի ճարտարապետներու ձեռքով շատ մեծ և փառաւոր քաղաք մը շինեց Երուսաղէմ, և զո՛հ մատուցանելով Աստուծոյ շատ հաճելի եղաւ. բայց յետոյ Աստուածային հրամանին դէմ շատ քիչեր առնելով կռապաշտ ազգերէ՛ անոնց կոտորելը պաշտեց : Սողոմոնին այս մեղացը համար Աստուած իմացուց անոր որ անոր Թագաւորութիւնը երկուսի պիտի բաժնէր, ինչպէս որ եղաւ անոր մահուանէն ետքը :

Հ. Սողոմոնի ո՞վ յաջորդեց :

Պ. Սողոմոնի յաջորդեց անոր որդին Ռոբո՛ւամ (972-955 ն . թ . դճր) : Իսրայէլի ժողովուրդը ինքրեց ասկէ՛ իր հօրը Սողոմոնին դրած ծանր հարկերը թեթեւցնել, և երբ Ռոբոլամ չանասց անոնց, Յուդայի և Բենիամինի ցեղերէն զատ մնացեալ քաղց ցեղերն ապստամբելով՝ Յերոբո՛ւամ անուն մէկն իրենց Թագաւոր դրին, և այնպէս Իսրայէլացւոց Թագաւորութիւնը երկու բաժ-

նուեցաւ (972-720 ն . թ . դճր) . տասը ցեղերուն Թագաւորութիւնը որուն գլխաւոր քաղաքքն էր Սամարիա՝ կոչուեցաւ Իսրայէլի Բաբելոնիան, իսկ միւս երկու ցեղերունը՝ կոչուեցաւ Յուդայի կամ Հրէեց Բաբելոնիան, որուն մայրաքաղաքն էր Երուսաղէմ :

Հ. Այս երկու Թագաւորութիւններն ի՞նչ պէս էին իրարու հետ :

Պ. Այս երկու Թագաւորութիւնները միշտ նախանշով էին իրարու հետ, և դրեթէ շարունակ պատերազմ կար անոնց մէջուեղ :

Իսրայէլի Թագաւորները կոտորէր հաստատեցին իրենց երկրին մէջ, որպէս զի ժողովուրդը զանոնք պաշտելով Երուսաղէմ չէրթան տաճարին մէջ ճշմարիտ Աստուծոյ զո՛հ մատուցանելու, ինչպէս որ Աստուած սրատուիրած էր :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹԻՒՆԸ 972-720 ն . թ . դճր .

Հ. Իսրայէլի Թագաւորութիւնն ի՞նչպէս յաւուաջ գնաց :

Պ. Յերոբոլամէն ետքը Իսրայէլի բոլոր Թագաւորներն աբաբելոս մարդիկ էին, և ներքին խռովութիւնն ու ապստամբութիւնը պակաս չեղաւ : Բայց առէնէն չէր Թագաւորն էր Ասայո՛ս : Ասոր կինը Յեզեբել Սիդոնացւոց Թագաւորին աղջիկը՝ փառաւոր Բեթան մը շինեց Սամարիայի մէջ Փիւնիկեցւոց արեգական շատուծոյն Բահաղա,

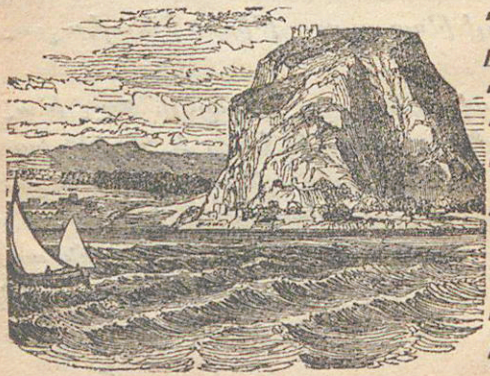
և լուսնի չաստուծոյն Աստուծոյ, և հարիւրներով քուրմեր կը պահէր :

Հ. Աստուած զով զրկեց Իսրայելացիները խըրատելու համար :

Պ. Աստուած զրկեց Եղիմար Գարէն որ շատ հըրաշք էր Երեք տարի անընդմեջ բերել չտուաւ, Աքայաբի և Յեզաբեբայ ձեռքէն

փախստական եղած միջոցին ագրասնէի կերպրուեցաւ, Սիդոնացի աղքատ այրի կնոջ մը ալեւն ունէիը Բազմացոյ հրաշով, և անոր մեռած որդին յարոյս : Աստուծոյ ճշմարիտ ըլլալը և Բահաղին սուտ ըլլալն Իսրայելի Ժողովրդեան իմացներու համար անգամ մը Բահաղի բոլոր քուրմերը Ժողովեց կարօտութեամբ, և ըստ անոնց որ Բահաղին ողբակեց մատուցանեն, ինքն ինք Եհովայի ճշմարիտ Աստուծոյ ողբակեց մատուց

ցանկ, և որուն ողբակեցին փայտերը որ երկինքէն կրակով բորբոքին, անոր պաշտածը ճշմարիտ Աստուած է : Բահաղին քուրմերը մինչև կէս օր աղաղակեցին իրենց աստուծոյն և բան մը չեղաւ : Ետքը երբ Եղիա աղօթեց Աստուծոյ, երկնէն կրակ իջնելով լափեց ողբակեցը : Ան ատեն Ժողովուրդը հաւատաց Աստուծոյ և Բահաղին քուրմերը ջարդուեցան :

Աքայաբի յաջորդը Ոքոզիա երկու անգամ զօրք զրկեց բռնել և բերել Եղիան որ բարձր բլրոյ մը գլուխ նստած էր, բայց Եղիա երկու անգամուն ալ երկնէն կրակ իջնաց զօրքին վրայ : Եղիա բոլոր այս հրաշալի գործերն ընելէն ետքը, իրեն յաջորդ թողալով Եղիսէ մարգարէն, հրեղէն կառօթ երկնէ վերացաւ :

Հ. Եղիսէ ով էր և ի՞նչ հրաշքներ գործեց :

Պ. Եղիսէ Եղիայի աշակերտն էր, և Եղիայի վերանալէն ետքը անոր հոգին կրկին Եղիսէի վրայ եկաւ :

Եղիսէի գործած հրաշքներն ասոնք են :
 Այլի կնոջ մը եղն աճեցուց , ուրիշ կնոջ մը մե-
 ած որդին կենդանացուց , քսան հացով և
 քիչ մը թզով շատ մարդիկ կերակրեց , Ասորւոց
 թագաւորին Նեէման անուն զօրավարին բորո-
 տութիւնը բժշկեց լոկ լուացմամբ : Եղիսէի
 գլուխը կնտակ էր , և երբ անգամ մը ստահակ
 տղայք կը նախատէին զանի « կնտակ » կոչելով ,
 Եղիսէ անիծեց զանոնք , և իսկոյն անտառէն ար-
 ջէր ելլելով պատառեցին այն տղաքը :

Անգամ մը Իսրայէլի և Ասորւոց թագաւոր-
 ներուն մէջտեղ պատերազմ կար , և Եղիսէ Ա-
 սորւոց բանակին մէջ եղածները մարգարէաբար
 կը յայտնէր Իսրայէլի թագաւորին : Ասորւոց
 թագաւորն ասիկա իմանալով , զօրքով պաշարեց
 այն քաղաքը ուր կը գտնուէր Եղիսէ : Եղիսէի
 ծառան քաղաքը Ասորիներէն պաշարուած տես-
 նելով շատ վախցաւ , բայց հրաշքով հրեղէն
 ձիեր և կառքեր տեսաւ , որոնք Եղիսէի օգնու-
 թեան եկած էին : Աստուած Ասորւոց զօրքին
 աչուրները տեսակ մը կուրութեամբ զարկաւ ,
 այնպէս որ կարծելով թէ ուրիշ տեղ կ'երթան՝
 շիտակ իրենց թշնամւոյն Իսրայէլի մայրաքա-
 ղաքը Սամարիա եկան Եղիսէի հետ , և երբ
 հոն անոնց աչուրները բացուելով տեսան որ Ս-
 մարիոյ մէջ էին՝ զարհուրեցան , բայց Եղիսէ
 զանոնք անվիաս իրենց տեղը դարձուց :

ՏԱՍԸ ՅԵՂԵՐՈՒՆ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԸ 771-740-721

Հ. Իսրայէլի թագաւորութեան վախճանն
 Ինչպէս եղաւ :

Պ. Ա. քայաբէն ետքը Գաաւերիոս թագաւոր-
 ներ իրար սպաննելով տիրեցին Իսրայէլի վրայ :
 Նախ Ասորէ ստէպ ստէպ յարձակելով կ'աւե-
 րէին երկիրը (771-740 ն . ք . զԳր) :

Մարգարէներն ի զուր կը խրատէին ժողո-
 վուրդը և կը սպառնային երկրին կործանումը ,
 Իսրայէլ ևս քան զեւս ընկղմեցաւ կռապաշտու-
 թեան մէջ , և աւելի չարացաւ : Վերջապէս
 Աստուած զրկեց անոնց վրայ Ասորեսորանի կամ Նին-
 օւի հզօր թագաւորները :

Նախ Թագաւոր Գաաւերիոս (740 ն . ք . զԳր) . Իսրա-
 յէլի թագաւորութեան Բեի Ժաւին Գիբեց , և սպա
 Սաղմնասար դալով (720 ն . ք . զԳր .) ԶԵԿ Իսրա-
 յէլի թագաւորութիւնը , որ տեւեց իբր 250
 տարի : Իսրայէլի տասը յեղերը գերի տարուե-
 լով Հայաստան և Ասորեստանի թագաւորու-
 թեան այլ և այլ կողմերը՝ այլ ևս չդարձան ի-
 րենց երկիրը :

Հ. Իսրայէլացւոց երկիրն Ինչ եղաւ :

Պ. Ասորեստանի թագաւորներն Ասորւոց
 երկրէն և Միջագետէն որոնց տիրած էին՝ գաղ-
 թականներ զրկեցին Իսրայէլի երկիրը : Այս
 գաղթականները խառնուեցան հոն մնացող Իս-
 րայէլացւոց հետ , և Սամարիոյ կոչուած նոր ժո-
 ղովուրդ մը կազմուեցաւ , որոնց կրօնքը հրեու-
 թենէ և կռապաշտութենէ խառն էր :

Հ. Իսրայէլի տասը ցեղերը գերի տանող Ասորեստանցիք ո՞վ էին :

Պ. Ասորեստանցիք Իսրայէլացւոց ժամանակը և անկէ առաջ մեծ ազգ էին Յփրատ և Տիգրիս գետերուն կողմերը , Հայաստանի հարաւային արևելեան դին : Հին պատմութեանց նայելով Քուշեան կոչուած ցեղ մը հաստատուած կ'երևի այս տէրութիւնը նախ Բաբելոն քաղաքը շինելով Յփրատ գետին քով , և ապա Նինուէ՝ Տիգրիսի եզերքը : Այս երկու քաղաքները ժամանակաւ երկու զատ տէրութեան մայրաքաղաքներ եղան . Ասորեստանցւոց մայրաքաղաքը միշտ Նինուէ էր :

Հ. Ասորեստանցւոց վրայ ի՞նչ կը գիտցուի :

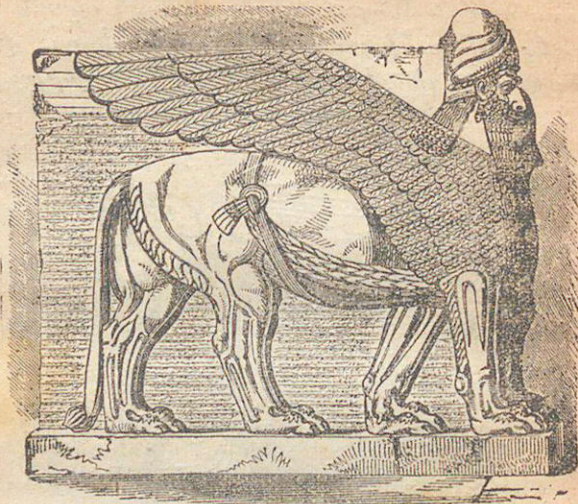
Պ. Ասորեստանի թագաւորները սովորութիւն ունէին քարէ տախտակներու վրայ քանդակել տալ մարդոց , անասնոց , քաղաքաց , պատերազմաց , կրօնական արարողութեանց , որախ և ուրիշ իրաց և դիպաց պատկերներ , տեսակ մը գիր ալ ունէին որ բնեռագիր կամ սեպածե գիր կը կոչուի , որով քարերու , պատերու և աղիւսներու վրայ շատ գրուածներ կը գտնուին մինչև ցարդ : Գեո երեսուն տարի է որ քանի մը գիտուն մարդիկ սկսան կարգաւ այս գրուածոց մէկ մասը :

Նինուէի աւերակները որ Ասորեստանցւոց քանդակները և գրուածները կը պարունակեն՝ շատ գարեբէ ի վեր հողին տակ ծածկուած էին , Նինուէ քաղքին տեղն անգամ ոչ ոք գիտէր : Գաղիացի հիւպատոսը Պողոս 1842 ին , և Ղե-

յարտ անուն Անգղիացի մը 1845 ին սկսան փրկարուել Նինուէի տեղը : Այսպիսով սկսաւ փորել տալ Մուսուլի դիմացը գտնուած հողաբլուրները , մանաւանդ « Ներբովիայ հողաբլուր » կոչ-

ուածը : Բաւական տեղ փորուելէն ետքը գրտնուեցաւ մարդու սհագին գրուի մը քարէ , որոց մարմինն առիւծու էր և արծուի թևեր ունէր : Այս արձանը գրան մը առջևն էր , և ուրիշ ասոր նման արձաններ գտնուեցան ետքը , որոնց ոմանց մարմինը ցլու մարմին էր , բայց ամէնքն ալ թեաւոր և մարդազլուի էին : Շատ

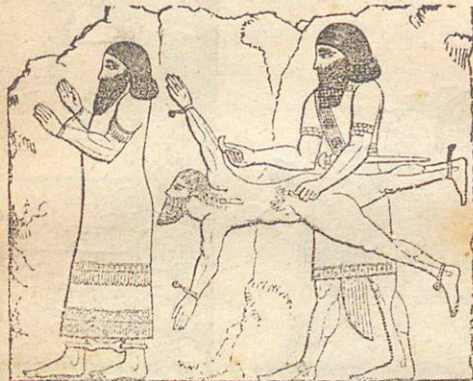

քարէ տախտակներ ալ գտնուեցան գեղեցիկ
քանդակներով : Ասոնց ամենը 2500 տարիէ ի

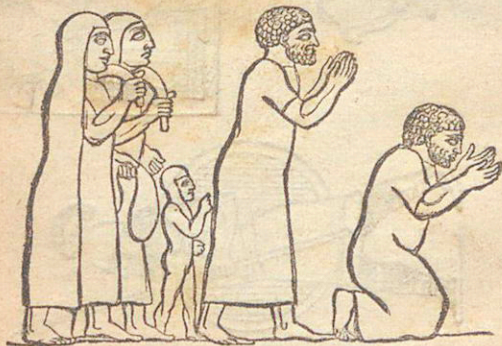

վեր այն հողաբլուրներուն տակ պահուած էին :
Բոլոր այս հնու-թիւններն հիմա կը պահուին

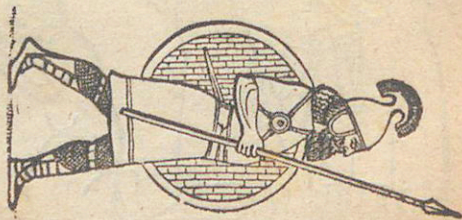
Լոնտոնի, Բարիզու և Եւրոպայի ուրիշ քաղաքաց
Թանգարաններուն մէջ, և հազարաւոր տարիներ
առաջ ապրող այն հին ազգք, անոր բարքը, սո-
վորութիւնները, արուեստները, կրօնքը ճանչ-

նարու կ'օգնեն : Գույունձուգ կոչուած տեղը
գտնուած պալատին մէջ 1000 հատէ աւելի ե-
փած աղիւսներ գտնուեցան բեւեռածև դրը-
ուածներով, և կ'երևի թէ ստոնք Ասորեստանց-
ւոց գիրքերն էին :

Նինուէի աւերակներուն մէջ գտնուած քանդակներուն մէջ կը տեսնուին գերիներ և անոնց տրուած տանջանքները, զինուորներ, պատերազմական կառքեր, քաղաքներու պաշարում և ուրիշ շատ բաներ :

ՅՈՒԿԱՅԻ ԹԱԳԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆԸ 975-588

2. Յուգայի Թագաւորութիւնն ի՞նչպէս յառաջ գնաց :

Պ. Թագաւորութեան բաժանումէն ետքը, Գաւթի գահուն վրայ 4ամ թագաւոր նստաւ Երուսաղէի մէջ : Ատոնց մէջ ալ ամբարիշտ և չար Թագաւորներ եղան : Զոր օրինակ Յովսէփ բարեպաշտ Թագաւորէն ետքը Առաջ Երուսաղէմի փողոցներուն մէջ Բահաշէն բազիններ կանգնեց, և Աստուծոյ տաճարը բոցել տուաւ :

Ե՛տէն՝ Աքազը բարեպաշտ որդին, նորէն բանալ տուաւ տաճարը, և կուռքերը ջնջեց : Ատոնց մէկն էր անապատին մէջ Մովսէսի շինած ուղի՛ն՝ ո՛րուն սկսած էր խունկ մատուցանել ժողովուրդը : Եղեկիա ուրիշ շատ բարեկարգութիւններ րրաւ, Աստուած ալ ազատեց զանի իր Թշնամիներէն : Եղեկիայի ամենէն զօրաւոր Թշնամին էր Սեփթիմ Ասորեստանի Թագաւորը, որ Երուսաղէմի վրայ եկաւ, բայց մէկ գիշերուան մէջ իր բոլոր զօրքը ժանդարտեմը կորսնցնելով իր երկիրը դարձաւ :

Աստուած Եղեկիայի կեանքն ալ երկնոց = Եղեկիա անգամ մը ծանր հիւանդացաւ, և իմանալով որ պիտի մեռնէր, Աստուծոյ զիմեց, և Աստուած 15 տարուան կեանք շնորհեց անոր :

3. Եղեկիայի յաջորդներն անոր ճամբուն հետեւեցան :

Պ. Ոչ. ա.
 նոր որդին Մա-
 նասէ սոսկա-
 լիեղեմաբարձա-
 Նիաններ ըրաւ .
 իր զաւկներն
 անգամ պահեց
 Ասորոց Մողդ
 անուն կու-
 ըին , ժողը
 վարդն ալ ա-
 նոր հետեւե-
 ցաւ : Աստ-
 ուած սատարիկ

բարկանալով Հրէից՝ որոշեց ընել անոց Ռաբասորու-
 Նիանը : Ասորեստանցւոց Ասորբան թագաւորին զօ-
 րավարները գալով ըմբաներով կապեցին զՄանասէ
 և Բաբելոն տարին : Մանասէ զզջալով նորէն
 գարձաւ իր թագաւորութիւնը , և օտար աստ-
 ուածները ջնջեց :

Նայնպէս անոր թուր Յուէն (642-511 ն. թ.
 զԳր.) աստուածպաշտութիւնը հաստատեց բո-
 լոր Հրէաստանի մէջ , և մեծամեծ կրօնական բարե-
 կարգութիւններ ըրաւ : Յովսիպի ատենը տաճարին
 մէջ գտնուեցաւ Մովսէսի օրնայ ձեռք որ կորը-
 ուած կամ մոռցուած էր , և կարդացուեցաւ բո-
 լոր ժողովուրդին , որ մեծ վախով մտիկ ըրին :

Բայց Աստուծոյ բարկութիւնը չգարձաւ Հրէից
 վրայէն : Յովսիպի մահուանէն իբր 20 տարի
 ետքը , Հրէից վերջին թագաւորին Սեբեկնայ օ-
 լովը , Բաղդէացւոց կամ Բաբելացւոց թագա-
 ւորը Նաբոփորոսոսոր առաւ զԵրուսաղէմ , Սե-
 դեկիայի աշտները կարացները բոլոր ժողովրդով
 գերի տարաւ , Երուսաղէմի տաճարն ուրեց , հոն
 գտնուած ասօրները Բաբելոն զրկեց , և ամբողջ բո-
 լոր բաղաբը :

Այսպէս Յուդայի թագաւորութիւնն ալ
 387 տարի տեւելով ջնջուեցաւ (588 ն. թ. զԳր.) :

Մ Ա Ր Գ Ա Ր Է Ք

Հ. Թագաւորաց ժամանակ Յուդայի և Իս-
 րայելի մէջ ի՞նչ երեւելի մարդիկ կային :

Պ. Թագաւորաց ժամանակ Յուդայի և Իսրա-
 յէլի մէջ մարգարէ կոչուած երեւելի մարդիկ կա-

յին : Ասոնք Աստուծոյ ներշնչու ծառաներն ըլլալով անոր կամէրէն և հրամանները կը պատմէին ժողովրդեան , սպասելի կը գուշակէին , ոմանք նաև հրաշքներ կ'ընէին : Յուդայի և Իսրայէլի ամբարիշտ թագաւորներն ասոնցմէ ոմանք հալածեցին և սպանեցին :

Հ. Այս մարգարէներուն երեւելիները ուրոնք են :

Պ. Այս մարգարէներուն երեւելիներն են , Եսայ , Երեմի , Եղեիէլ և Դանիէլ : Այս չորսը « մեծ մարգարէներ » կը կոչուին , քանզի բաւական ընդարձակ գիրքեր թողած են : Կան ուրիշ աստուերի մարգարէներ որոնք իրենց գիրքերուն փոքրիւթեանը համար « փոքր մարգարէներ » կը կոչուին :

Հ. Այս մարգարէները երբ մարգարէացան :

Պ. Եսայի՝ Յուդայի Ասուր և Եղեիէլ թագաւորներուն ասոնք (760-740 ն. ք. գրք.) կը մարգարէանար . Երեմիս՝ Յուդայի թագաւորութեան Վեբին սարէիէրը (630-580 ն. ք. գրք.) . Եղեիիէլ՝ Հասասի մէջ (650 ն. ք. գրք.) գերի եղող Իսրայէլացւոց . Դանիէլ՝ Բաբելոնի մէջ (537 ն. ք. գրք.) :

Հ. Աստուած մարգարէներն Իսրայէլացւոց միայն կը զրկէր :

Պ. Աստուած Աստուերտանցւոց ալ մարգարէ մը զրկեց Իսրայէլէն : Ասորեստանցւոց մայրաքաղաքը Նինուէ շատ հարուստ և ընդարձակ քաղաք էր : Աստուած Յովնան մարգարէին պատուիրեց երթալ քարոզել Նինուէացւոց , բայց Յովնան անհաւանք գտնուելով Աստուծոյ ձայնին , նաւը մտաւ Յուդպէ երթալու , և ճամբան սաստիկ ալէկոծութիւն եղաւ , այնպէս որ նաւը պիտի ընկղմէր : Նաւին մէջ եղողները վեճակ ձգեցին գտնելու համար թէ ուրոն մեղացը համար Աստուած այն ալէկոծութիւնը տուած էր :

Վիճակը Յովնանու ելաւ , և Յովնան ճովը ներսեցաւ , ու մեծ յուր մը Աստուծոյ հրամանաւ կնէւ զՅովնան երէք օր ետքը դուրս փոխեց զանի : Յովնան Նինուէ գնաց և քարոզեց , Աստուծոյ պատուիրածին պէս ըսելով , « Նինուէ երէք օրէն պիտի կործանի » : Բայց Նինուէացիք սպասեցին և Աստուած ներեց անոնց և չկործանեց անոնց քաղաքը :

Յովնան տրամելով որ իր խօսքը չկատարուեցաւ , յոգնած կը նստէր քաղքէն դուրս : Աստուած նոյն օրը հոն գգմենի մը բուսցուց , որոյ հովանուոյն տակ պատկելով Յովնան մխիթարուեցաւ , բայց հեռեւեալ առտուն արեւը ծագեւ

լուն պէս դժմենին շրջաւ, և Յովնան շատ ցաւ
ւեցաւ դժմենւոյն համար: Ան առեն Աստուած
անոր ըսաւ, “ Դուն դժմենւոյ մը համար այս
չափ գթացիր և տրամեցար, հապա ես ի՞նչպէս
չգթայի Նինուէի, ուր այնչափ անմեղներ կը բը-
նակին ”:

Ե. ԺԱՄԱՆԱԿ

ԲԱՔԵԼՈՆԻ ԳԵՐՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԱԼՈՒՍԸ

588-1 ն . բ . գՔր .

Հ. Հրեայք գերութեան առեն ի՞նչ ըրին:
Պ. Հրեից մէջէն շատ բարեպաշտ անձինք
չմոռցան երբէք իրենց հայրենի երկիրը, միշտ
հոն դառնալ կը փափաքէին, մանաւանդ մար-
գարէներն արդէն ըսած էին թէ Յուդայի կամ
Հրեից գերութիւնը եթեմաստան տարի պիտի աւ-
ւեր: Աստուած ալ անոնց մէջէն քանի մը ե-
րեւելի անձինք հանեց, որոնք Նաբուգոդոնո-
տորի և անոր յաջորդաց, ինչպէս նաև Պարսից
Թադաւորներուն, շատ սիրելի եղան: Այսպէս
էին Գանիէլ, Զերսաբէլ, Նեբոս և Երսա:

Հ. Գանիէլ ո՞վ էր և ի՞նչպէս երեւելի եղաւ:
Պ. Բաբելոնցւոց Նաբուգոդոնոտոր Թադաւ-
ւորը Երուսաղէմէն գերի տարուած Հրեաներէն
քանի մը ազնուական և ուշիմ պատանիներ ընտ-
րելով զանոնք Քաղզէացւոց, այսինքն Բաբելոն-
ցւոց գիտուններուն իմաստութեանը մէջ կը թել

տուաւ: Այս պատանիներուն մէջ յանուանէ կը
յիշուին Գանիէլ և անոր երեք ընկերները Սեդրոս,
Միսոս և Աբեռնաբոլ:

Նաբուգոդոնոտոր անգամ մը երազ տեսաւ:
Քաղզէացւոց իմաստունները չկրցան մեկնել
Թադաւորին երազը, և Գանիէլ Աստուծոյ հոգ-
ւովը մեկնելով երազը սիրելի եղաւ Թադաւո-
րին և մեծ պաշտօններու հասաւ:

Հ. Գանիէլի երեք ընկերներուն վրայ ի՞նչ
կը պատմուի:

Պ. Անգամ մը Նաբուգոդոնոտոր իր պատկե-
րը կանգնելով հրամայեց որ ամէն մարդ անոր
առջեւը երկրպագութիւն ընէ, և այս հրամա-
նին չհնազանդողը բոլորքեալ հնոցի մը մէջ պի-
տի նետուէր: Գանիէլի երեք ընկերներն աստ-
ուածապաշտ ըլլալով չուզեցին Նաբուգոդոնո-
տորի պատկերին երկրպագութիւն ընել, և բոլ-
րորքեալ հնոցին մէջ նետուելով անվնաս մնացին

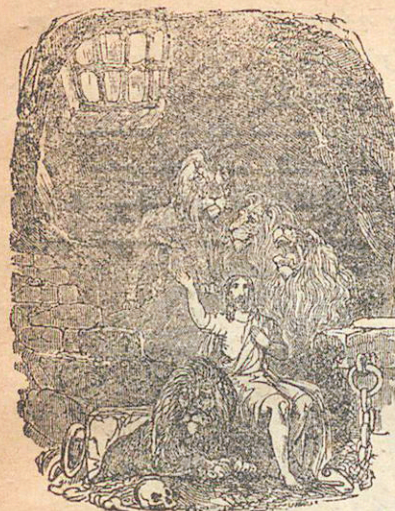
հրաշքով : Նաբուգոդոնոսոր տեսնելով այս հրաշքը՝ զարմացաւ , և Հրէից ու անոնց Աստուծոյն անունը փառաւորութեցաւ հեթանոսոց մէջ :

Հ. Նաբուգոդոնոսորայ մահուանէն ետքը Գանիէլ ի՞նչ եղաւ :

Պ. Նաբուգոդոնոսորայ յաջորդներուն ատենըն ալ Գանիէլ մեծ պատուոյ և պաշտօնի մէջ էր : Անդամ մը Բաբելոնացւոց վերջին Թագաւորը Բազտասար իր պալատին մէջ խնջոյք ընելով , Նաբուգոդոնոսորայ Երուսաղէմի տաճարէն առաւ սրբազան անօթներով գինի կը խմէր : Յանկարծ սրտհին պատին վրայ ձեռք մը երեւնալով սա երեք բաւերը գրեց . “ Մէ , Իէէլ , Գաբէ ” : Գանիէլ միայն կրցաւ այս խօսքերը կարգալ , և անոնց մեկնութիւնը տուաւ Թագաւորին , ըսելով թէ անոր Թագաւորութիւնը պիտի ջնջուէր : Եւ այնպէս եղաւ , թիչ ատենէն Պարսիկները գալով տիրեցին Բաբելոնի :

Հ. Պարսից Թագաւորներուն ատենը Գանիէլի ի՞նչ պատահեցաւ :

Պ. Պարսից Գարեհ Թագաւորին ատենը Պարսից իշխաններն ամբաստանեցին զԳանիէլ թէ օտար աստուած կը պաշտէ , և զանի առիւծներու գուբ մը նետել տուին : Գանիէլ հրաշքով կենդանի մնաց կատաղի առիւծներուն մէջ : Հետեւեալ օրը Գարեհ Թագաւորը որ շատ կը սիրէր զԳանիէլ՝ տեսնելով այս հրաշքը , հանեց զԳանիէլ գուբէն , և Գանիէլ տուաւ ել բարձրացաւ :

Հ. Զօրաբարէլ Նէեմիա և Եղրաս ո՞վ էին և ի՞նչ ըրին :

Պ. Երուսաղէմի աւերմանէն ետ Թանատուն տարի ետքը , Պարսից Թագաւորը Կիւրոս Բաբելոնացւոց տէրութիւնը կործանելով բոլոր Ասիոյ տիրեց , և հը-

րաման տուաւ Հրէից որ իրենց երկիրը դառնալով նորէն շինեն Երուսաղէմ և տաճարը . Սոզմանի տաճարին սկիզբէն անօթներուն մեծ մասն ալ զորոնք Նաբուգոդոնոսոր Բաբելոն բերած էր՝ անոնց գործուց :

Հրէից Թագաւորական յեղէն Զօրաբարէլ անուն իշխանի մը՝ և Յեսու անուն քահանայապետին առաջնորդութեամբ քառասուն և երկու հազար ընասանիք Հրէաստան դառնալով , սկսան տաճարին շինութիւնը , Զաքարիա և Անգէ մարգարէներն ալ իրենց մարգարէութիւններովը կը քաջալերէին զանոնք :

Կիւրոսի յաջորդներէն Գարեհ Թագաւորը զրկեց Երուսաղէմ նաև Եղրաս , որ քահանայ ըլլալով հին Մովսիսական պաշտամունքը և օրէն-

քը նորէն հաստատեց դերութենէ դարձող Հրէից մէջ : Դարեհի յաջորդն Արտաշէս ալ զբրկեց Նէեմիա անուն Հրեայ իշխանը որ թագաւորին մատուռակն էր՝ Նրուսաղէմի պարխապնէրը շինելու , քանզի մինչև անատեն քաղաքն անպարխապ մնացած էր և Հրեայք չըջակայ ժողովուրդներէն , մանաւանդ Սամարացիներէն

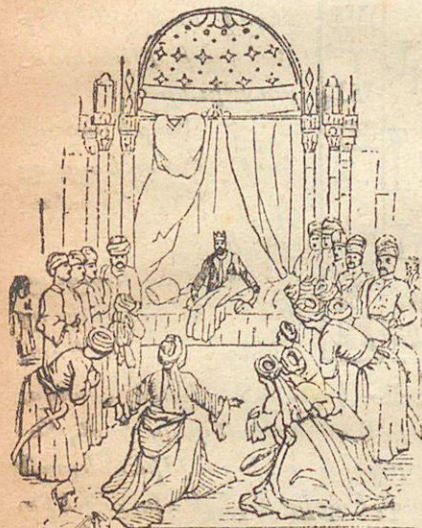
չատ նեղութիւն կը կրէին : Հրեայք Նէեմիի առաջնորդութեամբ մէկ կողմանէ պարխապը կը շինէին , միւս կողմանէ զանոնք արդելելու զոյգ դըրացի ազգերուն դէմ կը կռուէին :

Հ. Պարսից թագաւորներն ընդհանրապէս ինչպէս կը վարուէին Հրէից հետ :

Պ. Աստուծոյ մասնաւորնախախնամութեամբ քը Պարսից թագաւորներն ընդհանրապէս մարդասիրաբար կը վարուէին Հրէից հետ : Այս թագաւորներէն Ասուերոս կամ Քսերքսէս որ ամենէն դուռզն էր՝ Նսթեր անուն Հրեայ բա-

րեպաշտ աղջիկ մը իրեն կին առաւ : Նսթեր Մուրթբէ անուն ազգական մը ունէր , որ թագաւորին պարսան էր , և անոր մեծ հաւատարմութիւն ցուցած էր : Բայց Քսերքսէսի իշխաններուն մէջ Համան անուն երեւելի մարդ մը կար , որ շատ թշնամի ըլլալով Հրէից , թագաւորէն հրաման հանել տուաւ Պարսից անբութեան մէջ զանուոյ բոլոր Հրեաները ջնջել : Բայց Նսթեր Քսերքսէսի առջեւ ելլելով յայտ-

նեց անոր իր Հրէեայ ըլլալը եւ Համանին Հրէից դէմ նիւթած դատաձանտութիւնը : Համան կախուեցաւ և Հրէեայք ազատեցան :

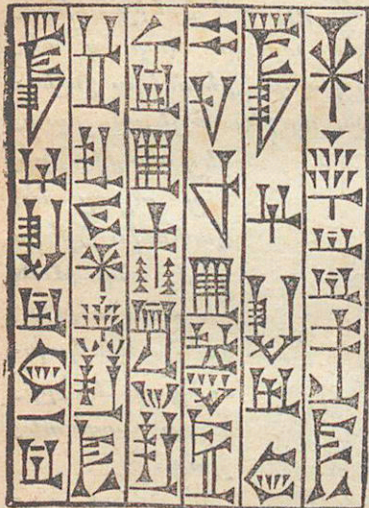
Հ. Յուդայի թագաւորութիւնը ջնջելով Հրէեաները Բաբելոն գերի տանող

Բաբելոնցիք ո՞վ էին :

Պ. Բաբելոնցիք , որ Քաղդէացի ալ կ'ըսուին , երկայնատեն Ասորեստանցւոց իշխանութեանը տակ մնալէն ետքը , Մարաց հետ միաբանելով կործա-

նեցին Ասորեստանցոց տէրութիւնը և ա-
նոնց մայրաքաղաքը Նինուէ՝ Իսրայելի Թագա-
ւորութեան կարծանումէն իբր 100 տարի ետքը :
Նաբուգոդոնոսոր Բաբելոնի Թագաւորը շատ
զօրացուց և ընդարձակեց Քաղգէացոց տէրու-

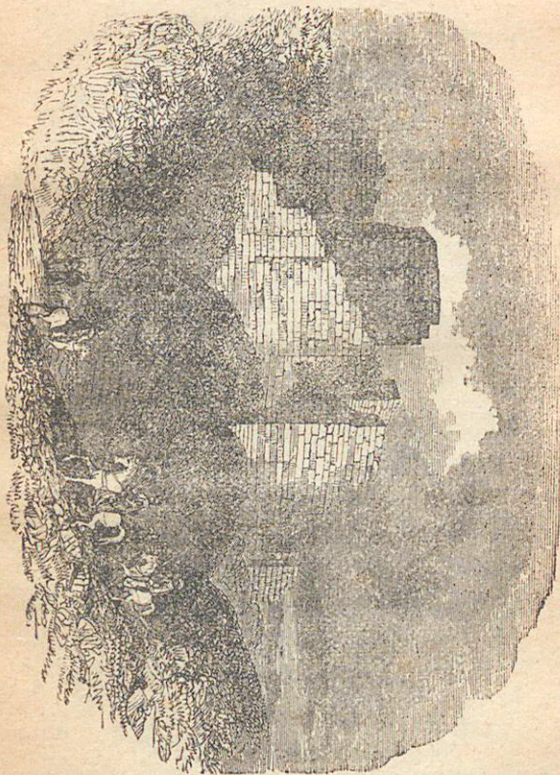
թիւնը, մինչև Ե-
գիպտոս և Պաղես-
տին տիրեց շատ Թա-
գաւորութիւնը ջրն-
ջեղով, որոնց մէկն էր
Յուդայի Թագաւո-
րութիւնը :

Հ. Բաբելացոց
կամ Քաղգէացոց
վրաց ինչ կը գիտ-
ցուի :

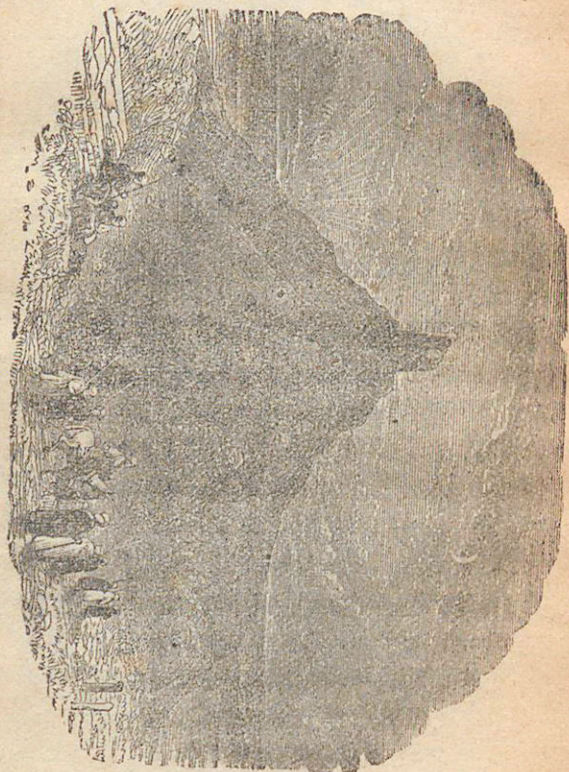
Պ. Բաբելացոց
կամ Քաղգէացոց
կրօնքը, արուեստ-

ները, գիրը, որ «եգֆե» կոչուած գիրն է, սովո-
րութիւնները, ճիշդ Ասորեստանցոց կրօնքին,
արուեստներուն, գրոյն և սովորութիւններուն
նման էին. միայն Քաղգէացիք աւելի գիտուն էին,
մանաւանդ աստեղագիտութիւնը ծաղկած էր ա-
նոնց մէջ : Անոնց մայրաքաղաքը Բաբելոն շատ
երեւելի էր շինուածներու կողմանէ : Ունէր շատ
լայն պարիսպներ, վառար որ պալատներ, մեծ
եաններ և պարտէզներ : Հրեաները գերի տա-
նող Նաբուգոդոնոսորէն թիչ տարի ետքը Բաբել-

լոն առնուեցաւ Պարսիկներէն, և մայրաքաղաք
ըլլալէն դադրելով կամոց կամոց ինկաւ, և հի-
մա բոլորովին աւերակ է :

Բաբելոնի երեւելի աւերակներուն մէկն ալ
Պիր Նեմրուտ, կամ Նեբբոլթայ աշտարակ կոչ-
ուածն է :

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

Հին ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Հ. Մինչև հիմայ յիշուած պատմութիւննե-
րէն զառ Հրէից վրայ ուրիշ ի՞նչ պատմութիւն-
ներ կան Աստուածաշունչին մէջ :

Պ. Մինչև հիմայ յիշուած պատմութիւննե-
րը գրուած են Հին Կտակարանին երբայեցերէն
լեզուով գրուած գրքերուն մէջ : Հին կտակա-
րանին վերաբերեալ ուրիշ քանի մը գրքեր ալ
կան որոնք Յունարէն լեզուով գրուած են, ինչ
պէս են Տոլբիթայ, Յուգթայ և Մակարայեց-
ւոյ կոչուած գիրքերը, որոնք երբայեցերէնին
մէջ չգտնուելով՝ ըստ սմանց անկանոն գիրքեր
կը համարուին : Բայց այս գիրքերուն մէջ ալ Հը-
րէից վերաբերեալ քանի մը մասնաւոր և ընդհա-
նուր դէպքեր կը յիշուին :

Հ. Տոլբիթայ գիրքին մէջ ի՞նչ կը պատմուի :

Տոլբիթ Ասորեստանի Սաղմանասար թագա-
ւորին գերի տարած տասը՝ յեղերէն բարեպաշտ
մարդ մըն էր, և գիպուածով մը աչքը կուրանա-
լէն ետքը, ստակի կարօտ ըլլալով, իր որդին
Տուբիա առնելիք մը պահանջելու համար Մա-
րաց երկիրը դրկել կ'ուզէ, և երբ անոր ճամբու-
ընկեր մը կը փնտռէ, Ռափայէլ հրեշտակ երի-
տասարդի կերպարանքով երեւնալով ընկեր կ'ը-
լայ Տուբիայի : Տուբիա ճամբան ձուկմը կը բռ-
նէ, և հրեշտակին խրատովը կը պահէ անոր սիր-
արը, լեարդն ու լեղին : Տուբիա ճամբան իր մէկ

ազգականին տունը կ'երթայ անոր Սառա անուն աղջիկն իրեն կին առնելու : Սառա Եօթն անգամ հարս եղած էր , և ամէն անգամուն հարսանեաց առջի գիշերը դե մը գալով սպաննած էր փեսան : Տուբիա Սառայի հետ պսակուելուն առջի գիշերը , հրեշտակին խրատուն համեմատ , ձուկին լեարդն ու սիրտը կրակի վրայ ծխելով դեռ կը փախցնէ , և ինք ու աղջիկը մահուանէ կ'ազատին : Վերջապէս Տուբիա ստակն առնելով կը դառնայ տուն , ուր նոյնպէս հրեշտակին խրատովը ձկան լեզին կը քսէ հօրը աչուրներուն , և աչուրները կը բացուին : Տովբիթ չը գիտնալով որ Տուբիայի ուղեկիցը հրեշտակ է , կ'ուզէ զանի վարձատրել , բայց ան իր սով ըլլալը յայտնելով , և անոնց խրատներ տալով աներեւոյթ կ'ըլլայ :

Հ. Յուդիթայ գիրքին մէջ ինչ կը պատմուի :

Պ. Յուդիթ գեղեցիկ և բարեպաշտ կին էր Հրէաստանի Բեթուղիա քաղաքը : Այս քաղաքն Ասորեստանի Նաբուգոդոնոսոր (Ասորդան) թագաւորին զօրապետէն Հողեփեռնէսէն կը պաշարուի , քաղաքացիք մեծ նեղութեան մէջ կ'իյնան , բայց Յուդիթ Հողեփեռնէսի բանակը դալով անոր հետ շատ քաղցրութեամբ կը խօսի , և գիշերը մնալով Հողեփեռնի վրանին մէջ կը կտրէ անոր գլուխը , երբ ան կը քնանար , և գիշերանց դալտ բանակէն ելլելով կուգայ քաղաքը , և Հողեփեռնէսի գլուխը կը ցուցնէ Բեթուղիացւոց , որոնք հետեւեալ առտուն կը յարձաշ

կին Ասորեստանցւոց վրայ , և անոնք խմանալով իրենց զօրապետին սպաննուած ըլլալը սարսափած կը ցրուին :

Հ. Մակաբայեցւոց գիրքերուն մէջ ինչ կը պատմուի :

Պ. Պարսից թագաւորութեան բոլոր ժամանակը Հրեայք հանգիստ վայելեցին : Պարսից թագաւորութիւնը կործանող Աղեքսանդր մեծ , յոյն աշխարհակալն ալ , յարգեց ճշմարիտ Աստուծոյ տաճարն ու քահանաները , Հրէից ալ մարդասիրութիւն ցուցուց :

Հ. Աղեքսանդրի մահուանէն ետքը Հրեայք ինչ եղան :

Պ. Աղեքսանդրի մահուանէն ետքը , անոր զօրավարներէն մէկը , Պողոմէոս , Եգիպտոսի թագաւորը Հրէաստանի ալ տիրելով , հազարաւոր Հրեաներ գերի տարաւ Եգիպտոս : Պողոմէոսի որդին և յաջորդը սիրով էր Հրէից հետ , և Աստուածաշունչին գիրքերը Եբրայեցերէնէ Յունարէնի թարգմանել տուաւ : Այս թարգմանութիւնն է որ Եօթնանից կը կոչուի , և Հայերէն Աստուածաշունչն ասկէ թարգմանուած է :

Հ. Հրեայք ո՞րչափ ատեն Պողոմեանց իշխանութեանը տակ մնացին :

Պ. Հրէաստան իբր հարիւր տարի Պողոմեանց իշխանութեան ներքեւ մնալէն ետքը , Սելեւկեան կոչուած Ասորւոց թագաւորներուն անցաւ :

Այս թագաւորներէն Անտիոքոս Եպիփան

այլ և այլ հնարիւք Հրեաներէն հազարաւոր մարդիկ կուսպաշտ բրաւ . բայց գտնուեցան այնպիսի բարեպաշտ Հրեայք , ինչպէս Եղիազար անուն ծերունի քահանայ մը , և Եօթն եղբարք իրենց մարքը , որ մարտիրոս եղան չուզելով ուրանալ իրենց հաւատքը :

Հ. Հրեայք Ասորոց Թագաւորներուն բռնութենէն ո՞վ ազատեց :

Պ. Յուդա Մակաբէ քաջ Հրեայ մը , հրէական կրօնքին նախանձաւոր շատ մը մարդիկ իր դէլուխը ժողովելով , Անտիոքոսի և անոր յաջորդներուն դէմ կռուելով և շատ յաղթութիւններ ընելով , անկախ հրէական իշխանութիւն մը հաստատեց : Մակաբեան տունէն Յուդայի յաջորդող իշխանները քահանայապետ միանգամայն Թագաւոր էին :

Մակաբեանց իշխանութիւնը 130 տարի տեւելով ջնջուեցաւ , և Հռոմայեցիք տիրելով Հրէաստանի Քրիստոսէ իբր 37 տարի առաջ , Հրէից միայ Թագաւոր դրին Հերովդէս անուն օտարական մը , որուն ժամանակը ծնաւ Քրիստոս Տէրն մեր :

ՄԱՍՆ Բ .

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ՊՍՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

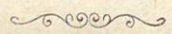
Հ. Նոր Կտակարանին պատմութիւնը քանի՞ գլխաւոր ժամանակ կը բաժնուի :

Պ. Նոր Կտակարանին պատմութիւնը կը բաժնուի երեք գլխաւոր ժամանակ :

Ա. Քրիստոսի ծնունդէն մինչև անոր արողութեան փեղք (1-30 Յեա Քրիստոսի) :

Բ. Քրիստոսի արողութեան մինչև անոր հոմբարշտից (30-33 Յ. Քր.) :

Գ. Քրիստոսի հոմբարշտիցէն մինչև Աստուծոյ ժամանակէն վերջ (33-66 Յ. Քր.) :

Ա. ԺԱՄԱՆԱԿ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՈՆՈՂԻՆ ՄԻՆՁԵՒ
ԱՆՈՐ ՔԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՍԿԶԵՐ (1-30 Յ. Քր.)

Հ. Քրիստոսի ծնունդն ինչպէս եղաւ :

Պ. Գաբրիէլ հրէշտակ արդէն աւերած էր Կոյս Մարիամն . Յիսուսի ծնունդը : Այն ատեն Հրէաստան Հռոմա :

յեցւոյ իշխանութեան ատին էր , և Հռոմայեցւոց Կայսրը Յոստատս հրաման ըրած էր աշխարհաբնէ իր բոլոր տերութեանը մէջ : Մարիամ և անոր այրը Յովսէփ որ Գալիլեայի Նազարէթ քաղաքը կը բնակէին , Դաւթի ցեղէն ըլլալով

աշխարհագրին մէջ մանկու համար Գաւթի քաղաքը Բեթղէհէս եկան : Հոն Զիսուս Տարե Բե Բե, քանդի Մարիամ և Յովսէփ իջեւանի տեղ չգանե

լով գովի (եղերու ասուի) մը մէջ իջեւան քրած էին :

Հ. Յիսուսի ծնանելն ետքը ինչ պատահեցաւ :

Պ. Արևելքի կողմը երեք մագեր ասող մը տեսնելով իմացան թէ Բե Բե Բաբաւոր մը ծնած էր,

և անոր երկրպագութիւն ընելու համար Երուսաղէմ գալով հարցուցին թէ ո՞ւր էր Հրէից նորածին արքայն : Հերովդէս որ ան ատեն Հռովմայեցւոց կողմէն կը Թագաւորէր Հրէաստանի վրայ, մագերէն լսելով թէ Հրէից Թագաւոր մը ծնած էր, խռովեցաւ, կարծելով թէ Յի-

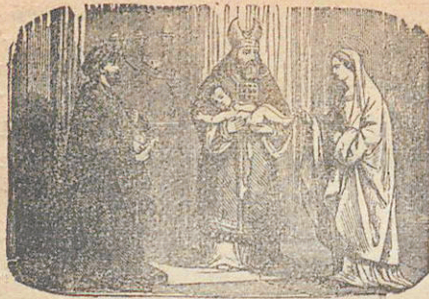
սուս Հրէից մարմաւոր Թագաւորը պիտի ըլլար, և ուզելով զանի կորսնցնել, և տեղեկանալով թէ Գրիստոս Բեթղէհէս պիտի ծնանէր, Բեթղէհէմի սահմանին մէջ երկու գորտաքնէ Ի Բե եղող բոլոր տղայք Էմբել տուաւ, յուսալով թէ Յիսուս մանուկն ալ այն մեռնողներուն հետ պիտի կորսուէր : Բայց Յովսէփ հրեշտակէն իմանալով որ Հերովդէս զՅիսուս կորսնցնել կը խորհէր, առաւ մանուկը և անոր մայրը, Եգիպտոս

գնաց, և Հերովդէսի մահուանէն ետքը նորէն Նաւրէի դարձաւ :

Հ. Յիսուս Եգիպտոս ելթալէն առաջ ինչ պատահեցաւ :

Պ. Յիսուս նախ ութ օրուան ըլլալուն պէս Թրիատուեցաւ, քառասուն օրուան ըլլալուն պէս ալ տաճարը բերուեցաւ : Հրէից սովորութիւնն էր, ըստ Մովսիսական օրինաց, ութ օրուան տղան Թրիատել, ինչպէս որ մենք հի-

մայ կը մկրտենք, քառասուն օր ուանն ալ աս ճարը ասնել : Տաճարին մէջ Սիմէոն անու նով ծերունի մը Յիսուսը գիրկն առնելով օրհնեց , ըսաւ թէ ան էր մարդոց փրկ կիչը , և մարդարեաբար գուշակեց թէ Յիսուս չարչարուելով պիտի մեռնէր : Այս Սիմէոն ծե րունին Աստուծոյ Հրաման առած էր զմեռնիլ , բայց եթէ զՅիսուս տեսնելէն ետքը :

Հ. Յիսուս մինչև իր քարոզութիւնն սկսելը Նազարէթի մէջ ինչպէս կեանք անցուց , և այն միջոցին ինչ պատահեցաւ :

Պ. Յիսուս շորհով և իմաստասէտք կը մեծնար , և հնազանդ էր իր ճնադացը : Անոր ճնադքը Մա րիամ և Յովսէփ , ըստ սովորութեան բարեպաշտ Հրէից , ամէն տարի Չափի տօնին Երուսաղէմ կ'երթային Տաճարը : Անգամ մը այսպէս Չափի տօնն , երբ անոր ճնադքը Երուսաղէմ կրդառ նային , Յիսուս Երուսաղէմ մնաց : Մարիամ և Յովսէփ կը կարծէին թէ Յիսուս միւս ուղեւոր ներուն հետ էր , բայց ետքը չտեսնելով զանի ուղեկցաց հետ , սկսան փնտաել , և երեք օր ետքը գտան զանի օր Երուսաղէմի դարբանի մէջ նստած Հրէից վարդապետներուն հետ կը խօսէր մեծ իմաս տութեամբ և կը զարմացնէր զանոնք :

Բ. ԺԱՄԱՆԱԿ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՔԱՐՈՋՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՁԵՒ
ԱՆՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԸ (30-33 Յ. Գր.) :

Հ. Յիսուս իր քարոզութիւնն ինչպէս սկսաւ :

Պ. Երբ Յիսուս քարոզութեան պիտի սկսէր , Գալիլեայէն Յորդանն եկաւ Յովաննէս Մկրտէն՝ ան կէ մկրտուելու , և մկրտուելէն ետքը երկնի բաց

ուէցաւ , Հոգին Սուրբ պատմուց կերպարանքով Կառ անոր վրայ , երկինքէն ալ յայն եկաւ թէ Աստուծոյ «Երեւ յորեւ» էր Յիսուս :

Հ. Յովհաննէս Մկրտիչ ո՞վ էր :

Պ. Յովհաննէս Մկրտիչ Չափի տօնն անուն քա ճանայի մը որդին էր , անոր մօրը անունն ալ Ե-

շխմբէի էր : Յովհաննէս իր պառաւ մօրմէն հը-
ջաշով ճնանելէն ետքը երբ մեծցաւ , սկսաւ
քարոզութիւն ընել՝ մարդիկ ողորդութեամբ յոր-
դորելով և Վրոնելով , աւետելով նաև Քրիստոսի
գալութիւնը : Այս Յովհաննէս Մկրտիչ Հրէաստանի
Հերովդէս Թագաւորը յանդիմանելուն համար
քանորի մը զԼեւոստեցաւ :

Հ. Յիսուս մկրտութիւն ետքը ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Անապատ գնաց ուր քարտուռն օր և քարտու-
ռան քեչեր ոչ կերաւ և ոչ խմեց , և սատանայէն
փորձուելով անոր յաղթելէն ետքը սկսաւ իր քա-
րոզութիւնը :

Հ. Յիսուս որչափ ատեն քարոզեց և ի՞նչ բա-
նէր ըրաւ այն միջոցին :

Պ. Յիսուս երեք տարի բոլոր Հրէաստանի և
Գալիլէայի մէջ պտտելով քարոզութիւն ըրաւ ,
և այն միջոցին շատ ճշմարտութեաններ ստրվեցուց և
մեծամեծ հրաշքներ դործեց :

Հ. Յիսուս մինակ կը քարոզէր թէ օգնական-
ներ ունէր :

Պ. Յիսուս Արատեալ կոչուած 12 աշակերտներ
ունէր որոնք միշտ անոր հետ կը պտտէին , և ու-
րոնց գլխաւորներն էին Պետրոս , Յովհաննէս և Յա-
կոբոս :

Հ. Յիսուսի ստրվեցուցած գլխաւոր ճշմար-
տութիւնները որո՞նք են :

Պ. Յիսուսի ստրվեցուցած գլխաւոր ճշմար-
տութիւններն ասոնք են :

Նախ ստրվեցուց թէ Աստուծոյ մեր քեմ չափը

է որ մեզ ամէն կերպով կը խնամէ , այնպէս որ
մեր գլխէն մոլ մը անգամ չլինար առանց անոր
հրամանին , այսպէս ուղեց յորդորել մեզ որ
բոլորովին Աստուծոյ պաւստիւնը , և ասոր հա-
մար Տերանակոն աղբիւր ստրվեցուց որ է չափ մերը :

Երկրորդ ստրվեցուց թէ ինք մեզ փրկելու հա-
մար աշխարհ եկած էր , և թէ պիտի մահեր իս-
րայիմ լրաց մեզ Աստուծոյ հետ հապեցնելու համար ,
բայց ետքը յարութեան առնելով երկինք պիտի
համբարանար Աստուծոյ քով մեզի համար քարեթիւ ը-
լալու , և ի կատարածի աշխարհիս պիտի գար
արդարներն ու մեղաւորները դատելու :

Երրորդ ստրվեցուց թէ մենք իրոք « փրկու » , և
բարոս լրաց քոսի ունենալու , և մենք ալ իրարու
յանցանք և պակասութեան ներքեւ ենք , եթէ կ'ուղեկը
որ Աստուած ալ մեր յանցանքները ներէ :

Հ. Յիսուս ի՞նչ երեւելի հրաշքներ դործեց :

Պ. Յիսուսի հրաշքներուն մեծ մասը բժշ-
կութիւններ էին , ինչպէս հիւանդներ և անդամա-
ւորներ բժշկել , կազբը քաղցնել , կարոց տեսնել
տալ , և մեծեր յարուցանել , ինչպէս Ղազարոսը
որ շրո օրուան մեռած էր , կանչելով գերեզ-
մանէն հանեց :

Քանի մը անգամ ալ քանի մը հացով հապարտոր
մարդիկ կերակրեց , անգամ մը ալ կոծեալ ծովուն

աստուծոյ Հանդարտեցուց, անգամ մ'ալ ծովին վրայ բախելով քնաց :

Հ. Յիսուս իր առաջին հրաշքն ուր և ինչ պէս ըրաւ :

Պ. Յիսուս իր մօրը հետ Գալիլեացւոց կաշնա քաղաքը հարսնիք մը դացած էր : Հարսնիքին մէջ մայրն իմացուց անոր թէ դինին սպա-

ռած էր, և Յիսուս թակցիկներով (քիւփ) լեցուն ջուրը հրաշքով դինիի փոխեց :

Հ. Յիսուս Հրեաներէն ինչ ընդունելու թիւն գտաւ :

Պ. Երբեք իր սիրէր զՅիսուս, և մեծ բազմութեամբ անոր ետեւէն կ'երթային. բայց Հրեից շարժապետները և Կանոնապետները կ'առէին զՅիսուս, քանզի Յիսուս շատ անգամ կը յանդիմանէր զանոնք անոնց կեցած սովորներէն ու սպառնալեանը համար : Վերջապէս Հրեից քահանաները և մեծերը խորհուրդ ըրին որ սպանեն զՅիսուս :

Հ. Հրեայք իրենց խորհուրդն ինչպէս կատարեցին :

Պ. Յիսուսի աշակերտներէն մեկուն որ Յոհան կը կոչուէր՝ ստակ խոտացան որ դանի մատներ իրենց : Գիշեր մը երբ Յիսուս իր աշակերտներուն հետ Գեթսեմանի կոչուած պարտէզը դա-

ցած էր արօթք ընելու, Յուդա Հրեաներէն
չառ մարդիկ հետն առնելով եկաւ և ցուցուց

անոնց զՅիսուս . աշ
նոնք յալ բռնելով
և կապելով զանի
տարին քահանայաւոր
պետին և ապա
Հռոմայեցի գառաւորին
Պիղատոսի

(քանդի անատեն Հրէաստան Հռոմայեցի ողկիւր
բաբերէր), և անոր մահուանը համար լէիւֆհանել

տալով խաչը ուսը տարին Գողթոմա և խաչը հանեցին :

Ը. Յիսուս չէր գիտէր որ Հրէիցմէ պիտի ըս-
պաննուէր, և չէր կրնար ինքզինը ազատել ա-
նոնց ձեռքէն :

Պ. Յիսուս գիտէր Հրէից խորհուրդը, և ա-
ստուծոց ըսած էր իր աշակերտներուն թէ Հրէից
ձեռքը պիտի իյնար, պիտի ծեծուէր և պիտի

սպաննուէր, կրնար նաև հրաշով անոնց ձեռքէն

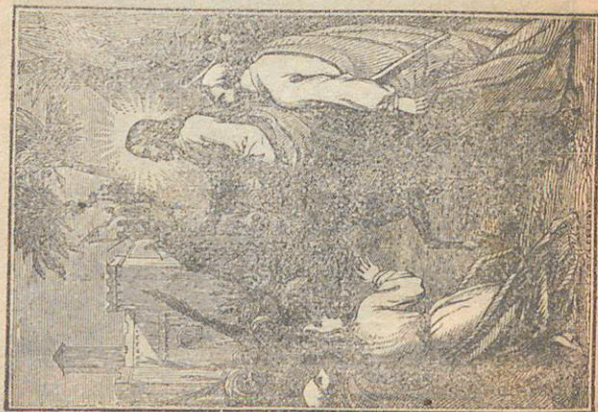
ազատիլ, բայց մարդոց փրկութեանը համար
յանձն առաւ շարժութիւն և ժամէն :

Հ. Յիսուս Հրեից ձեռքը մատնուելէն առաջ
ի՞նչ ըրաւ :

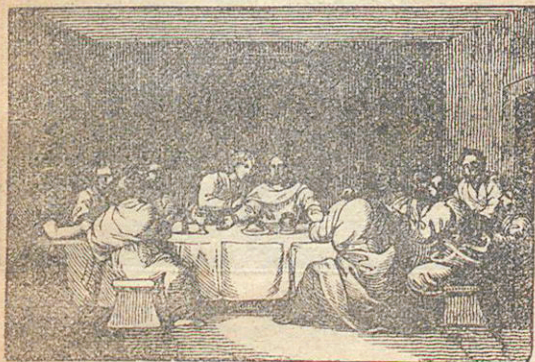
Պ. Նախ իր աշակերտներէն քանի մը հոգի
հետն առնելով լեւ մը ելաւ, և հոն պահուեցաւ,

այսինքն երեսները լուսաւորուեցան : Աւրիշ որ

մ'ալ յարմարեալ մը վրայ նստելով Նրուսաղէմ մը
տաւ մեծ բազմութեամբ որ “ Ովտաննա ” կ'ա-
ղաղակէին : Վերջապէս իր մատնուելուն գիշե-
րը որ Հրեից զատիկն էր՝ իր աշակերտներովը
վերնատան մը մէջ ընթէր ըրաւ և հաղորդուեալ
Ս. Խորհուրդը հաստատեց :

Հ. Երբ Յիսուս մատնուեցաւ, անոր աշա-
կերտներն ի՞նչ ըրին :

Պ. Պետրոս ուրաջաւ, միւսներն ալ ջրուեցան,
բայց ետքը ամէնքն ալ ղռնցն, բայց ի մարտի Յու-
դայէ, որ, երբ Յիսուսի դատապարտուիլը
տեսաւ, յուսահատելով դնաց ինքզինը կտէց :

Հ. Յիսուսի խաչելութեան ատենն ինչ զար-
մանալի բաներ պատահեցան :

Պ. Յիսուսի խաչելութեան ատենն արեգակը
խաւարեցաւ, մեծ երկրաշարժ եղաւ, գերեզմանները բաց
ուեցան, և շատ սուրբ մարդիկ յարութեան առին :

Հ. Յիսուս մեռնելէն ետքը ի՞նչ եղաւ :

Պ. Յիզեկ արեմիայի անուն երեւելի և բարեպաշտ իշխան մը Պիղատոսէն խնդրեց Յիսուսի մարմինը, և զանի խաչէն վար առնելով թաղեց

բարէ նոր գերեզմանի մը մէջ զոր իրեն համար շինած էր :

Հ. Հրեայք ի՞նչ ըրին :

Պ. Հրեայք Պիղատոսի հրամանաւ գերեզմանը կնքեցին, և սահապան զինուորներ դըրին, վախնալով թէ գուցէ աշակերտները բողոքով անոր մարմինը՝ սոսր համբոս հանելին թէ յարութիւն առաւ : Բայց Յիսուս գերեզմանը գրուելէն ետէ՛ օր ետքը, այսինքն կիրակի առաւօտուն, յարութիւն առաւ, և եղած շարժու մէն պահապանները վախնալով փախան :

Հ. Յիսուսի յարութիւն առած ըլլալն ի՞նչ պէս իմացուեցաւ :

Պ. Յիսուսի հաւատացող բանիմը բարեպաշտ կանայք, որոնց գլխաւորն էր Մարիամ մագդալէնայի, կիրակի առաւօտուն կանուխ գերեզմանը եկան Յիսուսի մարմինն օծելու, բայց գերեզմանը պարսպ գտնելով մինչ կը զարմանային, հրեշտակներ երեւնալով աւետեցին անոնց Յիսուսի յարութիւնը, անոնք ալ ուրախութեամբ եկան պատմեցին առաքեալներուն :

Հ. Յիսուս յարութենէն ետքը ի՞նչ ըրաւ :

Պ. Քառասուն օր երկրի վրայ մնաց, և շատ անգամ երեւնալով իր աշակերտներուն անոնց շատ բաներ սորվեցնելէն ետքը, օր մը զանոնք Ձիկնեաց լեռը տարաւ, և հոն զանոնք օրհնելով, անոնց առջև երկնէ՛ համբարշտաւ :

Գ. ԺԱՄԱՆԱԿ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԻՆ ՄԻՆՁԵՒ ԱՌԱՔԵԼՈՑ
ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ ՎԵՐՁԸ (33-66 Յ. Քր.) :

Հ. Յիսուսի համբառնալէն ետքը առաքեալք ի՞նչ ըրին :

Պ. Առաքեալք և ուրիշ հաւատացեալներ , Յիսուսի պատուէրին համեմատ , Երդւտաղէմի մէջ , տեղ մը ժողովուած պատեցին Հոգւոյն Սրբոյ գալստեանը զոր Յիսուս խոստացած էր անոնց : Յիսուսի համբարձմանէն որոշ օր ետքը , Պեն-

տեկոստէի կիրակին , յանկարծ առաքելոց գրա- նուած տունը շարժեցաւ , և Հոգին սուրբ հը- բեղէն լեռաներու տեսլեամբ իջաւ անոնց ամէն մէ- կուն վրայ :

Հ. Հոգին սուրբ չեկած առաքեալք ի՞նչ նը- շանաւոր գործ ըրին :

Պ. Ուղեւորով ամբողջացնել Առաքելոց Թի- ւը որ Յուդայի մահուամբը ԱԻ իջած էր , Իստով Մատաթիա անուն մէկն ընտրեցին , որ Առաքելոց կարգը համարուեցաւ :

Հ. Հոգին սուրբ առնելէն ետքը առաքեալք ի՞նչ ըրին :

Պ. Սկսան այլևայլ լեռաներ իօնել , և զօրանալով ու քաջալերուելով սկսան աւետարանը Խորհել և հրաշքներ գործել :

Հ. Առաքեալք ի՞նչ բան կը քարոզէին , և անոնց քարոզութիւնն ի՞նչ արդիւնք ունեցաւ :

Պ. Առաքեալք Սուրբ Վիրքէն վկայութիւն

ներով կը յուզնէին թէ իսպառ Յիսուսը մարգարէից բերնով խոստացուած Քրիստոսն էր (Մեհիան, օժեպը), և կը յորդորէին մարգիկ անոր հասարակ, և հաւատացողները կը զրոյն : Առաքելաց քարոզութիւնն այնպէս ազդու էր որ մտիկ ընողներէն հազարաւոր մարգիկ դարձի կուգային, մանաւանդ երբ անոնց գործած հրաշքները կը տեսնէին : Այսպէս Պետրոսի առաջին քարոզութեամբը երէտ հազար անձինք մէկէն հաւատացին :

Հ. Առաքելաբի՞նչ երեւելի հրաշքներ գործեցին :

Պ. Պետրոս տաճարին դուռը նստող է ձեռն կողմը, և Յնէաս անուն անբարձր մը բժշկեց, Տաբիթա անուն բարեպաշտ կին մ'ալ յարոյց : Անանիան և անոր կինը Սաբիրան որ սուտ խօսած էին՝ Պետրոսէն յանդիմանուելով ինկան զրան :

Հ. Հրեայք առաքելաց ըրածները տեսնելով ի՞նչ ըրին :

Պ. Նախ զանոնք կանչելով պատուիրեցին Յիսուսի անուամբը չքարոզել, և տեսնելով որ անոնք դարձեալ կը քարոզէին և հաւատացելոց թիւը կը բազմանար, սաստիկ հալածում հանեցին անոնց դէմ : Մերթ կը ձեռնէին զանոնք, մերթ ընթաց յակոբ բանս կը դնէին, Պետրոս ալ բանտ դրուեցաւ և պիտի սպաննուէր Հրէից թեւադրութեամբ, բայց հրեշտակ մը գիշերով բանտէն հանեց զՊետրոս :

Հ. Քրիստոնէութեան մէջ առաջին մարտիրոսն ո՞վ եղաւ :

Պ. Առաջին մարտիրոսն եղաւ Ստեփանոս : Ստեփանոս ճարտասան և համարձակախօս ըլլալով քաջութեամբ կը վիճաբանէր, և կը յաղթութեամբ Հրէաները, որոնք նախանձով և բարկութեամբ լեցուած բռնեցին և արկնեցին զանի : Ետքը սպաննել տուին նաև զՅակոբոս առաքելալ Հերովդէսի ձեռքով :

Հ. Առաջին հաւատացեալները հալածողներուն մէջ ո՞վ կը յիշուի երեւելի :

Պ. Ստեփանոսն երիտասարդ մը, որ Երուսաղէմի հաւատացեալներուն շատ նեղութիւններ տալէն ետքը, քահանայապետներէն հրաման առնելով Գամալիոն կ'երթար այն տեղի հաւատացեալներն ալ հալածել, բայց Յիսուս անոր երեցաս սաստիկ լուսով և յանդիմանեց զանի : Ատր վրայ Սաւուղ Գաբիէ գալով նախանձաւոր քարոզիչ մը եղաւ Աւետարանին : Աս է Պողոս առաքելալ, որ հեթանոսաց մէջ տարածեց քրիստոնէութիւնը :

Հ. Պողոս ի՞նչ երեւելի գործեր ըրած է :

Պ. Պողոս սաստիկ հալածում կրեց Հրէաներէն, անհնարին նեղութիւններով պտտեցաւ Փոքր Ասիոյ և Յունաստանի մէջ, շատ եկեղեցիներ հաստատեց, մեծամեծ հրաշքներ գործեց, վերջապէս Հրոմ երթալով հոն քանի մը տարի քարոզեց և շատ աշակերտներ ունեցաւ :

Հ. Պողոս ո՞ր գլխաւոր քաղաքներու մէջ եկեղեցիներ հաստատեց :

Պ. Եփեսոս, Կոլաքիս, Կորնթոս, Փիլիպպի, Թեսալոնիկ :

շնիկ, Հոսօ, որոնք այն ատեն լուսաւորեալ աշխարհի ամենէն երեւելի քաղաքներն էին : Պօղոս Արեւելի մէջ ալ փառաւոր քարոզութիւն մը ըրաւ :

Հ. Պօղոս ի՞նչ երեւելի հրաշքներ գործեց :

Պ. Լիւսարայի մէջ է ծնե հող մը բժշկեց, Տըւրովադայի մէջ յարոյց Եւտիքոս անուն պատանի մը որ տանը վերի յարկէն ինալով մեռած էր : Պօղոս այնպէս հրաշագործ էր որ անոր խաչկնակն անգամ հիւանդներու տարուելով բժշկութիւններ կը կատարէր :

Հ. Պօղոսի իբր գործակեց ո՞վ կը յիշուի :

Պ. Պօղոսի իբր գործակեց կը յիշուին Ղուկաս, Եղա, Տեմիստոս, Տեոփոս և ուրիշ շատեր : Ասոնց ամէնքն ալ երեւելի առաքեալներ կամ քարոզիչներ էին առաջին քրիստոնէական եկեղեցւոյն մէջ :

Հ. Առաքեալք և անոնց հաստատած եկեղեցիներն ի՞նչ եղան :

Պ. Եկեղեցիները կը ծաղկէին և երթալով կը բազմանային : Իսկ առաքելոց գալով՝ Նոր Կտակարանի պատմութիւնը կը հասնի մինչեւ Պօղոսի Հըռոմ երթալը : Բայց աւանդութենէ և ուրիշ պատմութիւններէ կը սորվինք որ Պօղոս և Պետրոս Հըռոմ սպաննուեցան : Միւս առաքելոց համար ալ կ'ըսուի թէ աշխարհիս ամէն կողմերն երթալով քարոզեցին աւետարանը, և գրեթէ ամէնքն ալ մարտիրոսական մահուամբ մեռան : Թադեոս առաքեալ որ երկուտասանից մէկն էր՝

Հայաստան գալով Հայոց Սանտրոնի Թագաւորին հըրամանաւ սպաննուեցաւ, ինչպէս որ մեր ազգային պատմութեան մէջ կը յիշուի :

Հ. Մինչեւ հիմայ պատմուածներն ո՞ւր յիշուած են :

Պ. Մինչեւ հիմայ պատմուածները յիշուած են ջրո Աւետարաններու և Գործոց Առաւելոց մէջ : Չորս աւետարանները գրած են Մատթեոս, Մարկոս, Ղուկաս և Յովհաննէս առաքեալք : Ասոնք Նոր Կըտակարանին գիրքերն են. բայց ասոնցմէ կան նամակներ զորս գրած են Պօղոս, Պետրոս, Յովհաննէս, Յակոբոս և Յուդայ (ոչ մատնիչը) : Յովհաննէս գրած է նաև Յայրանութեան կոչուած գիրքը :

Յառաջարան

Նախագիրտեղք 1

Մասն Ա. Հին կտակարանին պատմութիւնը . . . 2

Ա. Ժամանակ աշխարհի ստեղծմանէն մինչեւ
Չրհեղեղ 2

Բ. Ժամանակ. Չրհեղեղէն մինչեւ Աբրահամու
կոչումը 8

Գ. Ժամանակ. Աբրահամու կոչումէն Իսրայէլա-
ցւոց Եգիպտոսէն ելքը 11

Դ. Ժամանակ. Եգիպտոսէ ելքէն մինչեւ Հրէից
Թագաւորութեան սկիզբը 56

Ե. Ժամանակ. Թագաւորութեան սկիզբէն մին-
չեւ Բաբելոնի գերութիւնը 48

Իսրայէլի Թագաւորութիւնը 55

Տասը ցեղերուն գերութիւնը 59

Յուդայի Թագաւորութիւնը 65

Մարգարէք 67

Ե. Ժամանակ. Բաբելոնի գերութենէն մինչեւ
Քրիստոսի գալուստը 70

Յաւելուած Հին կտակարանին պատմութեան . 79

Մասն Բ. Նոր կտակարանին պատմութիւնը . . . 82

Ա. Ժամանակ. Քրիստոսի ծնունդէն մինչեւ ա-
նոր քարոզութեան սկիզբը 85

Բ. Ժամանակ. Քրիստոսի քարոզութենէն մին-
չեւ անոր Համբարձումը 87

Գ. Ժամանակ. Քրիստոսի Համբարձումէն մին-
չեւ Առաքելոց ժամանակին վերջը 98

THE HISTORY OF THE

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

[Faint, illegible text on the right page]

ՅԱՆԿ ԳՐՈՑ

Ի ԳՐԱՏԱՆ ՅՈՎԱՆՓՈՅ ԳԱՂԱՅՑԱՆ

Չ. ՔՐ.

Այբբենարան , Հեղարան և Բնթերցարան	20
Աշխարհագր. Բնա. Քաղ. Գարագաշեանի	4
Աշխարհագր. Ուսում. Բնա. Քաղ. Գարագաշ.	8
Աշխարհագր. » » » Ա. Մեքայել.	8
Գրագիտութիւն առ ձեռն Ե. Մուրաւեանի	12 20
Կենդանութիւն կործնեան Հայ. Գղղ. Յն. ՏՏ.	5
Գեղարվեսթիւն Մանուկի տիպ	10
Երգարան նոր կամ Բնար Հայաստանի	6
Բնթերցարան կամ Գասարակ. Գարագաշ.	2 02
Բնթերցարան կամ Գասարակել. Ս. Փափագլ.	5
Թուարանութիւն ընդարձակ Տ. Պոզաճեան	8
Եւրոպական ժամանակարան Ա. Բ. Գ. մաս	6
Հատկապէս քաղաքացիական Գրգշ.	12
Հեռարան	20
Մանր ուսմանը Բրիտանեան Գ. Մարկու.	2
Նոր ընթացք գրարտա լեզուի Մուրաւեան	4
Պատմ. Հայոց Ս. Փափագլեան	7
Պատմ. Արաւզան Ա. Փափագլեան	6
Պարտք Տղայոց	4
Արաւզան պատմ. բազմապատկեր Գարագաշ.	5
Սկզբունք գասարակութեան Ա. Տոր.	6
Բագդատ Զեովկէի	4
Փոքրիկ քարտեզար կամ Եամակեանի	10
Քերականութիւն գործնական Գարագաշ.	10
» ընդարձակ »	8
» Համառոտ »	4
» լատ Սլեկնարքի Ղաղղ.	27
Երէն Հայերէն Գարագաշ.	6
Քերականութիւն Շիշմանեանի ընդարձակ	20
Քերական բազմապատկեր կամ Այբբենարան	40
Քերական կամ Այբբենարան Տիւն սեպ	40